

Příběh Kókenúrska v Amdu

Josef Kolmaš

THE STORY OF AMDO KOKONUR

ABSTRACT Location of the Kokonor region in Amdo. – Memorable places and personalities of the region. – Sumpa-khanpo Yeshepaljor (1704–1788), his life and work. – „The Annals of Kokonor“ (*Mtsho-sngon-gyi lo-rgyus*), 1786. – Translation. – Literature.

KEY WORDS Amdo; Kokonor; Sumpa-khanpo Yeshepaljor (1704–1788); „The Annals of Kokonor“ (*Mtsho-sngon-gyi lo-rgyus*), 1786

ABSTRAKT Lokalizace Kókenúrska v Amdu (severovýchodní část provincie Čching-chaj). – Kókenúrsko, jeho památná místa a významné osobnosti. – Sumpa-khänpo Ješepaldžor (1704–1788), život a dílo. – „Letopisy Kókenúrska“ (*Cchongöngji lurgjü*), 1786. – Překlad. – Literatura. – Transliterace tibetských výrazů.

KLÍČOVÁ SLOVA Amdo; Kókenúrsko; Sumpa-khänpo Ješepaldžor (1704–1788); „Letopisy Kókenúrska“ (*Cchongöngji lurgjü*), 1786

KÓKENÚRSKO V AMDU

Lokalizace

Tak jak kdysi za časů G. J. Caesara byla „*Gallia omnis divisa in partes tres*“, dá se i o Tibetu říci, že se tradičně skládal ze tří územních částí: Úcang (Centrální Tibet), tvořený tzv. Předním Tibetem Ů a Zadním Tibetem Cang; Kham (Východní Tibet), pozdější čínská provincie Si-kchang 西康, dnes rozpuštěná na západní část, připojenou k Tibetské autonomní oblasti, a východní polovinu, která je od roku 1965 součástí čínské provincie S'-čchuan 四川; Amdo, též Domä, čínsky An-tuo 安多 (Severovýchodní Tibet) neboli pozdější čínská provincie Čching-chaj 青海.

Provincie ČCHING-CHAJ (někdejší Amdo) se rozkládá na ploše 720 000 km² na Čchingchajsko-tibetské náhorní plošině v západní Číně, dosahující průměrné nadmořské výšky 3000–5000 m. Je pramennou oblastí dvou největších čínských řek Čchang-tiang 長江 (Dlouhá řeka) *alias* Jang-c'-tiang 揚子江 a Chuang-che 黃河 (Žlutá řeka) a procházejí jí mohutná horská pásma Tchang-ku-la-šan 唐古拉山, Kchun-lun-šan 崑崙山, Čchi-lien-šan 祁連山 ad.

V nejstarších dobách se tomuto území v čínské historii říkalo oblast obývaná etnickou skupinou Si-žung 西戎 („Západní Žungové“), za dynastie Chan 漢 (206 př. n. l.–8 n. l. a znovu

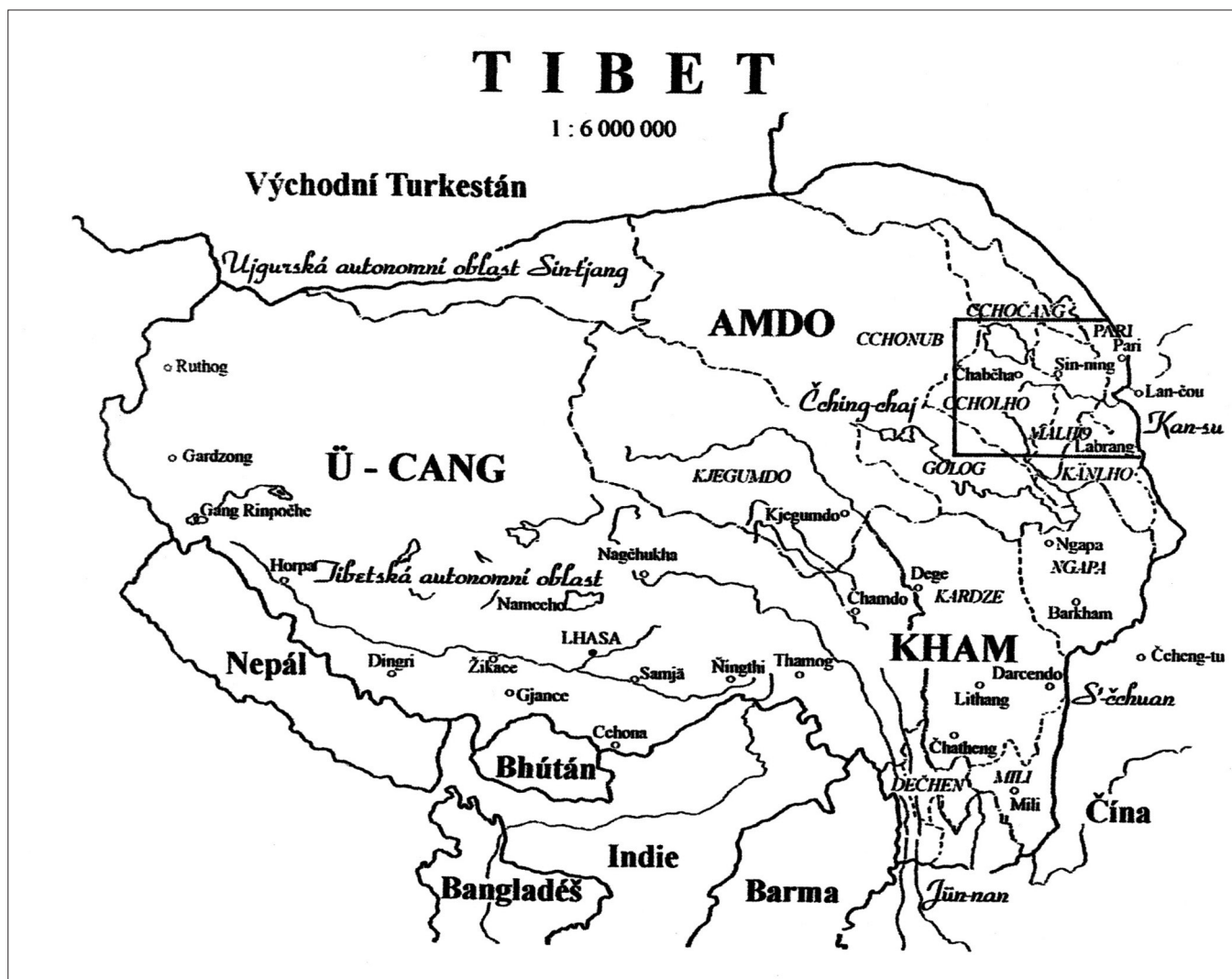
25–220) oblast obývaná etnikem Čchiang 羌, za Wang Mangovy 王莽 dynastie Sin 新 (9–25) zde byla zřízena prefektura Si-chaj-tün 西海郡 („Západní moře“), k níž za Suejů 隋 (581–618) přibyla prefektura Che-jüan 河源 („Pramen [Žluté] Řeky“).

Za Tchangů 唐 (618–907) a Sungů 宋 (960–1279) se území říkalo Tchu-fan 吐蕃 (*recte*: Tchu-po 吐番) („Tibet“), za Jüanů 元 (1260–1368) byla severovýchodní část území pojmenována Kuej-te-čou 貴德州 („Kraj vzácné ctnosti“) a za Mingů 明 (1368–1644) se pro ně užíval název Si-fan 西番 („Západní barbaři“).

Za mandžuské dynastie Čching 清 (1644–1911) se Čching-chaj postupně stal organickou součástí říše a k oficiálnímu zřízení čínské provincie Čching-chaj došlo za Čínské republiky v roce 1928.

Jméno provincie je odvozeno od názvu největšího vnitročínského slaného jezera Čching-chaj-chu 青海湖 („Modré jezero“). Oblast obývají vedle Chanů (Číňanů) rozmanité původní menšinové nechanské národy a národnosti Tibeťanů, Mongolů, muslimských Chuejů 回, tureckých Salarů a dalších.¹ Tibeťané mají v současné době na území Čching-chaje zří-

1 Blíže o národnostní situaci na území Číny viz Dreyer 1976; Kolmaš 1980; Kolmaš – Malina 2005, 107–123; Mackerras 1995.

Obr. 1. Mapa etnického „Většího Tibetu“ se zakreslením území Kökenúrka.

zeno pět „autonomních krajů“ – Čaj-pej 海北 (39 354 km²), Chuang-nan 黄南 (17 921 km²), Čaj-nan 海南 (45 895 km²), Kuo-ľuo 果洛 (76 312 km²) a Jü-šü 玉树 (188 794 km²). Další dva Tibetké autonomní kraje Kan-nan 甘南 (čínsky Sia-che 夏河, 40 201 km²) a Tchien-ču 天祝 (6 865 km²) se nacházejí na teritoriu sousední čínské provincie Kan-su 甘肃.

Tradičním správním střediskem provincie Čching-chaj je Sining 西寧, kterým dnes prochází železnice spojující hlavní město ČLR Peking s administrativním střediskem Tibetké autonomní oblasti Lhasou. Další významnější místa jsou: Golmúd (Ke-er-mo 格尔莫), Jü-šü, Leng-chu 冷湖, Mang-jaj 芒崖, Ta-čchaj-tan 大柴旦, kláštery Kumbum a Labrang (tento dnes v sousední provincii Kan-su) a přírodní scenérie jezera Čching-chaj-ču s ostrůvkem Čaj-sin-šan 海心山 (tibetsky Cchoňingri), horstvo Amňemačien, dvojice jezer Cchokjaring a Cchongoring, kde pramení Žlutá řeka (tibetsky Maču) ad.

Čching-chaj má podnebí vnitrozemské, léta studená, zimy suché trvající až 6 měsíců, sluneční svit dlouhý, roční dešťové

srážky 100–600 mm, v západním Čchaj-ta-mu 柴达木 (tibetsky Cchädam) nedosahují však ani 25 mm.

KÖKENŮRSKO tvoří blíže teritoriálně nevymezené území severovýchodního cípu provincie Čching-chaj, jehož přirozeným centrem je jezero Čching-chaj-ču, mongolsky zvané Kökenúr a tibetsky Cchongönpo – všechny výrazy s významem „Modré jezero“. Toto jezero, ležící přibližně mezi 99,5 až 100,7° východní délky a 36,5 až 37,2° severní šířky, sevřené horami Ta-tchung-šan 大通山, Ž'-jüe-šan 日月山 a Čching-chaj nan-šan 青海南山, v dávných dobách nazývané Si-čhaj 西海 („Západní moře“), se rozlévá na ploše 4,583 km² v nadmořské výšce 3,195 m. Jeho hloubka dosahuje 32,8 m a jeho vody jsou zásobovány od severozápadu řekou Pu-čha-che 布哈河. V zimě jezero zamrzá. Jeho okolí tvoří rozlehlé pastviny. Uprostřed jezera se nachází malebný ostrůvek Čaj-sin-šan (tibetsky Cchoňingri, „Hora v srdci jezera“).

Památná místa a významné osobnosti Kökenúrka

K pamětihodnostem Kökenúrka patří především dva vel-

kokláštéry buddhistické školy Gelug² – Kumbum (čínsky Tcha-er-s' 塔爾寺), založený v roce 1588 třetím dalajlamou Sönamgjamcchem, a Labrang (čínsky Sia-che), dnes v přilehlém Tibetském autonomním kraji Kan-nan v sousedním Kan-su, založený v roce 1709 prvním Džamjangžapou Ngawangcöndüm (1648–1721). Památné je též „Cibulové údolí“ – Congkha, nedaleko od Kumbumu, rodiště zakladatele školy Gelug Congkhapy Lozangdagpy (1357–1419), a vesnice Tagccher poblíž Kumbumu, rodiště současného 14. dalajlamy a jeho šesti sourozenců.

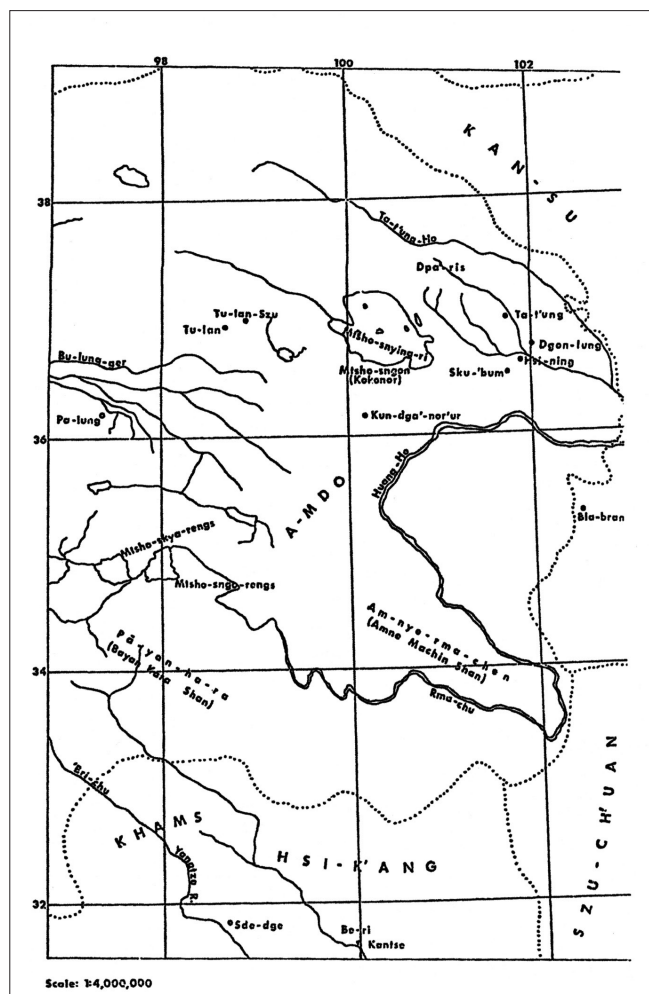
Z území Kókenúrska pochází celá plejáda předních představitelů Congkhapovy školy Gelug. Na prvním místě sám Congkhapa. Dále například Ngawang Lozangchödän (1642–1714), první pekingský metropolitní Čangkja-chutuchtü;³ Ngawangcöndü, známý též jako první Džamjangžapa (1648–1721), zakladatel Labrangského kláštera, autor rozsáhlého literárního díla; historický spisovatel Sumpa-khänpo Ješepaldžor (1704–1788), autor dějin buddhismu v Indii, Číně, Tibetu a Mongolsku – *Pagsam džönzang* z roku 1748, a lokální historie rodného Kókenúrska – *Cchongöngji lurgji* z roku 1786 (podrobněji viz níže); Akja-chutuchtü Lozang Tämpägalcchän (1708–1768), autor „Rodokmenů tibetských králů a ministrů“, v nichž líčí vývoj v zemi po rozpadu Tibetské říše v 10. století; druhý Čangkja-chutuchtü Rolpädordže, známý též jako Lalitavadžra (1717–1786), důvěrník mandžusého císaře Čchien-lunga 乾隆 (1736–1795), znalec čínštiny, tibetštiny, mongolštiny a mandžuštiny, jazykový revizor mongolského překladu tibetského buddhistického kánonu *Kandžuru* a *Tandžuru* (1720–1749), autor či supervizor tibetského textu „Zrcadlo mandžuského jazyka ve čtyřech jazycích“ – *S'-tchi Čching wen-fien* 四体清文鑑, totiž mandžuštiny, mongolštiny, tibetštiny a čínštiny (1771–1795);⁴ převtělenec kláštera Gungthang, gelugpovský spisovatel Tämpädönme (1728–1791), autor komentářů k pradžňáparamitovým⁵ textům; Lozang Čhökjinima, známý též jako třetí Thukwan Dharmarádža (1732–1802), autor nábožensko-filozofického exkurzu dějinami buddhismu – *Debther Šelg-jimelong* („Křišťálové zrcadlo“) z roku 1802; Džigmesamtän (1803–1875), autor četných hagiografií; významný amdoský vzdělanec Šerabjamccho (1884–1968); Gendün Čhönphel

2 *Gelug* („Ctnostná řehole“) – tzv. Žlutá škola tibetského buddhismu založená v 15. století Congkhapou. Jejím stoupencům se říká Geluppa, někdy též Gedänpa („Ctnostní“).

3 *Čangkja* – lokalita v Čching-chaji, od níž odvozují svůj název tzv. Čangkja-chutuchtové či *tulkové* sídlící v Pekingu. – *Chutuchtü* (staromongolsky chutughtu, novomongolsky chutagt) – významná buddhistická duchovní osobnost, její převtělenec (*tulku*). – Prvním pekingským Čangkja-chutuchtou byl Ngawang Lozangchödän (1642–1714). Viz Chandra 1959, 26, 36–38; Kolmaš 2010b, 99–100.

4 *S'-tchi Čching wen-fien*, „Zrcadlo mandžuského jazyka“ – čtyřjazyčný mandžusko-mongolsko-tibetsko-čínský slovník z let 1771–1795. Bliže viz Kolmaš 2010a.

5 *Pradžňáparamitá* – různě obsáhlé mahájánské texty o „dosažení onoho břehu poznání pomocí transcendentální moudrosti“. V Tibetu tvoří součást *Kandžuru*.

Obr. 2. Mapa Kókenúrska.

(1905–1959), gelugpovský učenec, malíř, spisovatel a historik, autor moderně koncipovaných tradičních dějin Tibetu – *Debther karpo* („Bílé analý“) z roku 1946;⁶ Tagccher-rinpoche Thubtän Džigmenorbu (Thubten Jigme Norbu, 1922–2008), nejstarší bratr 14. dalajlamy, někdejší opat kláštera Kumbum, žijící od 50. let minulého století mimo Tibet, mimo jiné jako dalajlamův představitel v Japonsku; Tändzingjamccho (narozen 1935), 14. dalajlama, od roku 1959 zdržující se v Indii, laureát Nobelovy ceny míru (1989), autor četných prací o tibetském buddhismu a současném politickém vývoji v čínsko-tibetských vztazích;⁷ Čhökjigjalcchän *alias* Kalzangcchetän (1938–1989), 10. pančhenlama, významný činitel na tibetsko-čínské politické scéně.

6 *Debther karpo* – „Bílé analý“ autora Gendün Čhönphela (1905–1959) z roku 1946. Viz Kolmaš 2010b, 57, 67.

7 *Čtrnáctý dalajlama* Tändzingjamccho (narozen 6. 7. 1935). – K jeho životu a dílu viz *Svoboda v exilu*, Praha 1992 (reprint Praha 2011); Dekji Cchering, *Můj syn dalajlama. Příběh matky*, Praha 2010; *Moje duchovní pouť životem*, Praha 2010; Kolmaš 2010b, 118.

JOURNAL
OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

VOL. LVIII.

PART I. (HISTORY, ANTIQUITIES, &C.)

(Nos. I to III.—1889 : with 10 plates ; also a Supplement with 2 plates.)

EDITED BY

THE HONORARY PHILOLOGICAL SECRETARY,

~~~~~  
"It will flourish, if naturalists, chemists, antiquaries, philologists, and men of science in different parts of Asia, will commit their observations to writing, and send them to the Asiatic Society at Calcutta. It will languish, if such communications shall be long intermitted ; and it will die away, if they shall entirely cease." SIR W.M. JONES.  
~~~~~

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.
1889.

JOURNAL
OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

Part I.—HISTORY, LITERATURE, &c.

No. II.—1889.

Life of Sum-pa Khan-po, also styled Yeses-Dpal-hbyor, the author of the Rekmig (Chronological Table).—By BĀBŪ SARAT CHANDRA DĀS, C. I. E.

This great Lama was born in the year 1702 A. D. (*Tree-monkey* of the 12th cycle of 60 years) at a place in the neighbourhood of the Dgon-luñ monastery of Amdo in ulterior Tibet. He is better known by his family name of Sum-pa, which means one from the country of Sum, a province in Western Tibet. In his infancy he is said to have given indications of his identifying himself with the spirit of his predecessor. While very young he learnt to read and write with extraordinary facility. He became well known by the name of Sumpa-Shabs-druñ. He was admitted into the monastery of Dgon-luñ in the 9th year of his age. He received instruction in the sacred literature of the Buddhists under Lchan skya Riupo-chhe Šag-Dvañ chhos klan) and Thu Kwan chhos kyirgya-mišho and other great Lamas. From Lchan-skya he received the vows of monkhood, who gave him the name Yeses Dpal hbyor. He studied metaphysics, logic, rhetoric, poetry, Buddhist liturgy, ritual, and the dogmatical and theoretical differences of the various Buddhist schools. He also learnt arithmetic, medicine, the science of vocal music, the works on Sūtras and Tantras, and the art of sacred painting. With the acquisition of all this learning he was occupied till the twentieth year of his age. In addition to acquiring all the virtues and talents of his predecessor, he gained the highest proficiency in astronomy, astrology and the science

Obr. 3. Začátek S. Č. Dásova textu „Life of Sum-pa Khan-po“, JASB LVIII, Pt I. (Das S. Ch., 1889, p. 37).

SUMPA-KHÄNPO JEŠEPALDŽOR (1704–1788)

Život

Sumpa-*khänpo* („Učenec ze Sumpy“) *alias* Sumpa-*khänchen* („Veleučení ze Sumpy“), národnosti monguorské,⁸ pocházel ze starého prototibetského kmene Sumpa,⁹ obývajícího v dřívějších dobách oblast Centrální Asie a severního Tibetu. Podle jeho vlastních „Letopisů Kökenúrska“ se narodil v muž-

ském roce Dřeva a Opice třináctého šedesátiletého cyklu,¹⁰ tj. 1704, v osadě Tholi při březích řeky Maču v Amdu. Podle S. Ch. Dásových chronologických tabulek v jeho „Life of Sum-pa Khan-po“ (1889), str. 37, je mylně uváděn rok 1702 a místo narození poblíž buddhistického kláštera Gönlung v téže lokalitě.

Nadaného hochu čekala skvělá duchovní kariéra. V roce 1712 byl přijat do noviciátu v Gönlungském klášteře, kde na jeho duchovní formaci dohlíželi učitelé Lozangeše a Džampal-gjamccho z nedalekého velkoklášteře Kumbum a dále dva

8 *Monguor* – mongolská národnost žijící na hranicích Kan-su a Čching-chaje mezi řekami Si-ning-che 西寧河 a Ta-tchung-che 大通河. Jejich jazyk má nejbliže k západomongolským (ojratským) nářečím. Rozšířená mezi nimi, zejména ve vzdělanějších vrstvách, je však i tibetština a čínština. Viz A. Mostaert, *The Mongols of Kan-su and their language*, *Bulletin of the Catholic University of Peking* 8 (1931), 75–89; Kolmaš – Malina 2005, 119.

9 *Sumpa* – jeden z dávných tibetských kmenů žijících na horních tocích řek Diču a Dzaču na Tibetské náhorní plošině. Viz Tarthang 144–146.

10 Šedesátiletý cyklus – tibetsky rabčung, používá kombinaci dvanácti zvířat čínského zodiaku (myš, vůl, tygr, zajíc, drak, had, kůň, ovce, opice, pták, pes, vepř) s pěti „prvky“ (dřevo, oheň, země, železo, voda). Každý „prvek“ se opakuje dvakrát v kombinaci s dvěma za sebou jdoucími zvířaty. Sudé roky jsou z astrologických důvodů označovány jako „mužské“, liché jako „ženské“. První šedesátiletý cyklus začal v Tibetu ženským rokem Ohně a Zajíce v roce 1027. – V práci zmiňované události se vztahují k cyklům X. (léta 1567–1626) až XIII. (léta 1747–1806). Blíže viz Kolmaš 2010b, 162–167.

АКАДЕМИЯ НАУК СССР
СИБИРСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ
БУРЯТСКИЙ ФИЛИАЛ
БУРЯТСКИЙ ИНСТИТУТ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

Р. Е. ПУБАЕВ

„ПАГСАМ-ЧЖОНСАН“ —

ПАМЯТНИК ТИБЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ XVIII ВЕКА

Ответственный редактор
канд. филол. наук Б. В. Семичов

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
СИБИРСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ
Новосибирск - 1981

Obr. 4. Titulní list R. J. Pubajevovy práce „Pagsam-čžonsan“ (Pubajev 1981a).

„převtělení“ *tulkuové*¹¹ – Čangkja-*chutuchtu* Ngawangčhödän (1642–1714), který mu také udělil osobní jméno Ješepaldžor („Moudrost a Hojnost“), odpovídající sanskrtskému Džňanašrībhūti, a Thukwan-*chutuchtu* Ngawang Čhökjigjamccho (1680–1735). U svých učitelů studoval na základě súter a tanter též buddhistickou metafyziku, logiku, rétoriku, poetiku, liturgii a rituál, jakož i dogmatické a teoretické rozdíly mezi různými školami tibetského buddhismu. Kromě toho se věnoval též astronomii, astrologii a malování náboženských ikon. Své první mnišské sliby složil u Čangkja-*chutuchtuty*. Další studia v rodném Kókenúrsku přerušilo v roce 1723 povstání chošúdského¹² prince Lozangtändzina, jemuž padl za oběť i Gönlungský klášter a ostatní kultovní místa. Sumpa-*khänpo* v té době odešel do Centrálního Tibetu (Ücang)

11 *Tulku* – buddhistický duchovní, do něhož je převtělena nějaká vynikající zesnulá osobnost. Blíže viz Kolmaš 2009, 199–200.

12 *Chošúd* (staromongolsky Chosighud) – západomongolský kmen. – *Lozangtändzin* byl synem Gušrichanova desátého syna Tašibáthura Tändzinčhögjala, který vyvolal povstání v Kókenúrsku proti čínské správě, které v roce 1724 potlačila mandžuská vojska (viz poznámku 158).

II 13. ལྷོ་མཚོ་འོད་ཟླ་བ་འཕྲོ་བའི་ཚོང་ལུ་གུ་གལ་ལུ་གུ་
འཕྲོ་བའི་གལ་ལུ་གུ་བཟོ་བྱེད་པའི་

Прекрасные мотивы из песни брахмы
(История Кукунора)

Повествование в "История Кукунора" делится на четыре главы или раздела, которые Сумба-канбо называет четырьмя основными вопросами.

1. Легенды о возникновении Кукунора. Здесь приводятся два предания, бытующие в народе.
2. Изложение исторических событий в Тибете, Монголии и Китае, охватывающих почти два века – XVII и XVIII. Особое внимание Сумба-канбо уделяет истории Тибета.
3. Поэтическое описание Кукунора 14. Автор воспевает необыкновенные богатства области и красоту ее природы.
4. Повествование о счастье, наслаждениях и добродетельных тех, кто живет здесь; описывается блаженное пребывание людей в этом "земном раю", где все – от бедного до богатого, от молодого до старого – соблюдает основные заповеди буддизма и наслаждается счастьем.

После этого излагается религиозная и светская история Джунгарии и Китая и география, где особое внимание автор уделяет географии Тибета 15.

19 листов.

13 О том, что этот труд имеет в томе порядковый № II, см. выше стр. 12.

14 Современная провинция Цинхай в КНР.

15 Б. Д. Дандароном закончен в основном перевод этого труда на русский язык.

Obr. 5. Bibliografický záznam o „Análech Kókenúrsku“ v B. D. Dandaronově *Opisanije tibetských rukopisej* (Dandaron 1965).

– není známo, zda již před vypálením Gönlungu, nebo až po něm –, kde se přihlásil ke studiu na klášterní univerzitě v Däpungu. U osobního lékaře (lamän) 5. dalajlamy Ngawang Lozangjamccha (1617–1682) Rawaphugpočeho a dalšího mänrampy (léčitele) Nimagjalčchäna zde studoval teorii a praxi tibetské medicíny podle traktátu *Sorig gjüži* („Čtvero medicínských tanter“),¹³ dále nauku o tibetském kalendáři¹⁴ a indické (cikar) a čínské (cinag) chronologii, gramatiku (sumtag) a poetiku (ňänngag). Na závěr úspěšného studia získal učený titul Sumpa-*pandita* („Pandita ze Sumpy“). Za pobytu v Centrálním Tibetu navštívil v roce 1725 také klášter Tašilhünpo¹⁵ v Zadním Tibetu (Cang), kde v přítomnosti 5. pančhenlamy Lozangješeho (1663–1737) složil poslední řeholní sliby a v roce 1726 byl jmenován *khänpem* (zde: „děkanem“) na učilišti Gomang, jednom ze čtyř däpungských fakult¹⁶. Svého pobytu v Centrálním Tibetu využil také k ná-

13 *Sorig gjüži* („Čtvero medicínských tanter“) – základní dílo tibetské lékařské a farmakologické literatury autora Juthog Jöntängönpa (1127–1203). Viz Kolmaš 2010b, 75.

14 *Tibetský kalendář* – viz poznámku 10.

15 *Tašilhünpo* – velkoklášter školy Gelug poblíž Žikace, založený v roce 1447. Tradiční sídlo pančhenlamů.

16 *Gomang* – gelugpovský klášter Däpung je tvořen čtyřmi da-

TRANSCRIPTION OF TEXT

(p. 429, line 13) //Rtša ba'i gnyis pa ni/ Gna' sngon gang
 sus yul de bdag byas pa'i yi ge bdag gis ma mthong la/ 'on kyang
 snga dus su sa stong lta bu la su 'dug gi nges pa med dam snyam/
 bar skabs nas bod dpa' ris kyis bdag byas tshe phur tsha sgam
 pa chos rdo rje zhes pa'ang byung nas mtsho snying ri sogs la
 bsdad/ dpa' ris kyi rjes su bod a chi'i dpon rta mang po yod pa
 la khri rta dmar can du grags pa 'bangs bcas kyis ljongs (Origo:
 ljogs) de la dbang bsgyur dus su glang dkar po zhon nas 'gro ba'i
 bla ma glang dkar can zhes pa grub pa thob pa lta bu zhid mtsho
 snying dang mtsho'i nub (Origo: zhub) 'gram gyi mgon po gdong
 zhes pa'i brag khung dang/ khro bo lta bu dang bskang rdzas 'dra
 ba rang byung du ma yod pa'i brag bar sogs su bsdod pa'ang
 byung/ yang bar der bod co ni'i mi sde zhid dang/ physis su len
 tan hu thog thu yar 'ongs nas lam du 'das rjes su ru sde 'thor ba'i
 nang gi cha gwar sde tshan zhid kyang rma chu khar bsdad de sa
 mkhar bzung nas zhid btab zer/ de lta na sngar rgyal dpon
 chen po kho nas bdag byas pa'i nges pa med pa 'dra/ de nas thu
 med ho lo che dpon spun 'bangs bcas yun ring bsdad/ de dus
 (p. 430) su rgyal ba gnyis pa rje blo bzang grags pa'i dge lugs
 zhwa ser ba'i bstan pa dri ma med pa bod dang bod chen dang sog
 yul du dar rgyas che la/ de'i nang nas de la snying nas dad pa
 byang stod kyi sog po o rod (Origo: rong) tsho bzhi dang/ bar du
 bod chen gyi a mdo dpa' ris sogs dang/ smad kyi sog po mon
 gwol phal cher yin la/ de la mi dad par bod kyi chos lugs gzhan

Obr. 6. Transliterovaný tibetský text vstupní části „*Anälü Kökenúrška*“ (Yang 1969, 10).

vštevě kraje Lhokha v sousedství Bhútánu, spojené s poutí do nejstarší tibetské buddhistické svatyně a kláštera Samjä jihovýchodně od Lhasy z poloviny 8. století.¹⁷

V roce 1731 se po dlouhých osmi letech, z toho po pěti letech ve funkci *khänpa* Gomangu, vrátil do rodného Amda, kde už byl mezitím opraven vypálený klášter Gönlung. Sám pak v roce 1733 dal podnět k založení kláštera Šädubling pro zhruba osmdesát mnichů v místě staré poustevny Samtänling. V roce 1737 mu přišlo od čtvrtého mandžuského císaře Čchien-lunga pozvání k návštěvě Pekingu, kam ho doprovázel věhlasný již tehdy amdoský učenec druhý Čangkja-*chutuchtu* Rolpádordže. V říšském hlavním městě pak zůstal v klášteře Cchodüngön („Klášter sedmi moří“) celkem pět let a věnoval se spolu s Rolpádordžem práci na revizích tibetských knih tištěných v Pekingu. Za tuto úspěšnou práci byl císařem poctěn titulem *erdeni pandita* („vzácný pandita“) s diplomem na žlutém hedvábu.

V roce 1743 odešel na tři roky na vyhledávané čínské buddhistické poutní místo Wu-tchaj-šan 五台山 („Hora pěti

cchangy („fakultami“), z nichž Gomang je dacchang „bohoslovecký“.

17 *Samjä* – starobylá svatyně a klášter asi 150 km jihovýchodně od Lhasy, založený Padmasambhavou v 8. století. Viz Kolmaš 2009, 179.

teras“) v severočínské provincii Šan-si 山西, kde je uctíván bódhisattva Maňdžuší (čínsky Wen-šu pchu-sa 文殊菩薩).¹⁸ Po návratu do Amda v roce 1746 byl ustanoven opatem (*khänpo*) Gönlungského kláštera a dále se věnoval svému dílu o tibetské chronologii. Jsa nespokojen s dosavadními tibetskými pracemi o astronomii, astrologii a chronologii, shromáždil na dvacet těchto děl od různých autorů, porovnal je mezi sebou, přičemž za nejspolehlivější uznal práci Čhödžung („Původ Nauky“)¹⁹ starotibetského polyhistora Butön Rinčenduba (1290–1364). Na základě komparativního studia vytvořil své vlastní chronologické dílo *Pagsam džönzang* („Dobrý strom splňující přání“), představující dějiny buddhismu v Indii, Číně, Tibetu a Mongolsku v časové posloupnosti, na kterém začal pracovat již v roce 1736 a které dokončil v roce 1748. Dílo se stalo na mnoho let standardní prací v tomto oboru.²⁰ Dále sepisoval své četné práce různého rozsahu o tibetské astrologii, medicíně, geografii a historii. V roce 1786 napsal své poslední dílko „Letopisy Kökenúrška“ – *Cchongöngji lurgjü*.²¹

Za dva roky nato, v mužském roce Země a Opice třináctého šedesátiletého cyklu, tj. 1788, ve věku 85 let v klášteře Gönlung zemřel.

Dílo

Prvním, kdo do světové vědy uvedl jméno Sumpa-*khänpa* Ješepaldžora a jeho originální dílo *Pagsam džönzang*, byl bengálský tibetolog Bábú Sarat Chandra Dás (1849–1917) v práci „Life of Sum-pa Khan-po, also styled Yešes -Dpal-hbyor, the author of the Rehumig (Chronological Table)“, uveřejněné v *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, Vol. LVIII, Part I. (History, Antiquities, etc.), Calcutta 1889, 37–84. Práce je anglickým překladem díla Chronologické tabulky pro léta 1026–1745 (s dnešními kalkulacemi se autor rozchází o dva roky; správně má být 1024–1743).

Pokud je mi známo celé Sumpa-*khänpovo* dílo (*sungbum*) existuje v xylografických tiscích z Kökenúrška, chovaných v Library of Congress (Coll. Rock) a také v mongolské Státní knihovně v Ulánbátaru. Poprvé tibetský originál *Pagsam džönzangu* zveřejnil indický tibetolog Lokesh Chandra z International Academy of Indian Culture v jím vydávané edici Šata-piřaka, 8, New Delhi 1959.

Popis jednotlivých titulů Sumpa-*khänpových* Sebraných spisů (*sungbum*), pod záhlavím *Ješepaldžor Sumpa-pandita-khänpö*

18 *Maňdžuší* – tibetsky Džampal, bódhisattva, ztělesňující nejvyšší mystickou moudrost. V Číně uctíván na „Hoře pěti teras“ Wu-tchaj-šan. Viz Kolmaš 2009, 88–89 a 159.

19 *Čhödžung* („Původ Nauky“) – vrcholné dílo tibetské historiografie autora Butön Rinčenduba (1290–1364) z roku 1322. Viz Kolmaš 2010, 45 a 52.

20 *Pagsam džönzang* („Dobrý strom splňující přání“) – Sumpa-*khänpovo* vrcholné dílo z roku 1748. Viz Kolmaš 2010b, 102 a 114–115.

21 *Cchongöngji lurgjü* („Historie Kökenúrška“) – autora Sumpa-*khänpo* Ješepaldžora z roku 1786. Viz Kolmaš 2010b, 48 a 114–115.

Sungbumgji karčhag („Soupis Sebraných spisů pandity Sumpa-*khänpa* Ješepaldžora“), doplněný stručným technickým a částechně i obsahovým popisem podal Lokesh Chandra ve svých *Materials for a History of Tibetan Literature* [Šata-piřaka, 29 (2)], New Delhi 1963, 49–50. Lokesh Chandrova edice obsahuje v osmi svazcích (KA – ŇA) a Dodatcích dohromady 92 bibliografických jednotek. Přepis tibetských titulů je podán tamtéž na str. 477–481.

Podle jiného exempláře Sumpa-*khänpových* děl uloženého v Tibetském fondu Burjatského institutu v Ulan-Ude se v týchž osmi identických svazcích Sumpa-*khänpových* Sebraných spisů nachází celkem 69 bibliografických položek. Přepis názvů jednotlivých děl z tohoto exempláře spolu s jejich překladem do ruštiny doplněným poznámkami vydal Bidija Dandarovič Dandaron (1914–1974) ve své práci *Opisanije tibetskich rukopisej i ksilografov Burjatskogo kompleksnogo naučno-issledovatělskogo instituta*, Vypusk II, Moskva 1965, 18–54.

Mezi Sumpa-*khänpovými* díly jsou například tato (odkazováno na jejich číslování u Dandarona):

„Dějiny buddhismu v Indii, Číně, Tibetu a Mongolsku“ – *Pagsam džönzang* (I/1, 317 fol.);²²

„Stručné vyličení světa“ – *Dzamling čiša*, obsahující geografii Indie, zejména míst Buddhova pozemského působení, dále Číny, Tibetu a Mongolska, jakož i bájně země Šambhaly (II/10, 14 fol.);

Letopisy Kókenúrska“ – *Cchongöngji lurgjü* (II/11, 14 fol., podrobněji viz níže);²³

Rozbor a komentář díla 4. pančhenlamy Lozang Čhökjigjal-cchäna (1570–1662) *Lama čhöpä čhoga* („Obřad klanění se učitelí“) (III/2, 62 fol.);

Výklad učení mádhjamiků²⁴ (III/6 a 7, 12 + 4 fol.);

Výtah ze sútry *Šerab ňingpo* („Jádro transcendentální moudrosti“) (III/8, 18 fol.);

Traktát o dosahování dlouhověkosti (*cchepagme*) (IV/3, 18 fol.);

Rukověť tantrického mystického rituálu *phur*²⁶ (IV/12, 35 fol.);

Výklad slov modlitby pro přechod nebezpečnostvými posmrtného stavu *bardo*²⁷ (IV/13, 11 fol.);

22 Viz poznámku 20.

23 Podle Dandarona 22–23 a 24, poznámka 15, má mít [Dandaron] „v podstatě hotový překlad tohoto díla do ruštiny“. Autoru (JK) se nepodařilo tuto informaci ověřit.

24 *Mádhjamika* – mnich mahájánské školy madhjamaka, „školy středu“ (tibetsky uma).

25 *Šerab ňingpo* – mahájánská súra, jejímž tématem je nauka o prázdnotě (sanskrtsky šúnjata, tibetsky tongpaŋi) a jejich konkrétních projevech v etické rovině. Viz *Jádro transcendentální moudrosti*, Praha 1992.

26 *Phur*, též *phowa* – přenesení vědomí („ejecke, vystřelení“), speciální technika přenesení vědomí skrze otvor v temeni hlavy praktikovaná jóginy v hodině smrti, mající jim zajistit znovuzrození v podobě, kterou si sami přejí. Viz *Tibetská kniha mrtvých*, 35, poznámka 6.

27 *Bardo* – viz „Modlitba za vysvobození z nebezpečných cest bar-

Objasnění základních tezí tantrických metod dosahování vysvobození (*dol*) a duchovního osvětlení (*čhangčhub*), podle Congkchapových spisů *Lamrim čenpo* a *Ngagrim čenpo*²⁸ (V, 417 fol.);

Vyložení základních tezí buddhismu, obsažených ve dvou Congkchapových výše uvedených pracích (VI, 405 fol.);

Pět medicínských (*sorig*) traktátů (VII/1-5, 20 + 47 + 38 + 7 + 49 fol.);

Tři pojednání o indické (kar, „bílé“) a čínské (nag, „černé“) astrologii (ci) (VII/6–8, 69 + 93 + 26 fol.);

O skapulimancii čili věštění podle ovčích lopatkových kostí (*luggi sogpa*) (VII/9, 4 fol.);

Dvě pojednání o poetice a verzologii (*ňänngag*) (VII/10–11, 5 + 46 fol.);

Dvě pojednání o korespondenčním stylu (*jigkur*) (VII/12–13, 69 + 22 fol.);

Dva traktáty o pravidlech mnišského chování (VIII/1–2, 52 + 18 fol.);

Ukázka Sumpa-*khänpovy* korespondence s 6. pančhenlamou Lozang Paldänješem (1738–1780) formou „otázek a odpovědí“ (*dilän* nebo *žulän*) o rozmanitých problémech historie, náboženství, mystiky, filozofie, k problému eposu o Gesarovi aj. (VIII/4, 100 fol.);

Biografie Sumpa-*khänpa* do 73. roku jeho věku, tj. do roku 1776, napsaná z jeho podnětu žáky, a soupis všech jeho prací²⁹ (VIII/5 a 7, 294 + 12 fol.);

Pojednání o prohlídce koní (tačä) podle indické metodiky (VIII/8, 5 fol.).

CCHONGÖNGJI LURJÜ (LETOPISY KÓKENÚRSKA), 1786

Struktura a obsah díla

Zatímco *Pagsam džönzang* je Sumpa-*khänpovým* nejvýznamnějším a také nejznámějším dílem, patří jeho „Letopisy Kókenúrska“ – celým titulem metaforicky zvané *Cchongöngji lurgjü sog köpä cchanglu sar ňän* („Nová píseň Brahmova tvořená Letopisy Kókenúrska“) – k drobnějším dílkům spíše lokálního charakteru a významu.

Dílko vyšlo tiskem poprvé v roce 1960, zařazeno za Sang-gjägjamcchovy (1653–1705) dějiny gelugpovských klášterů. *Vaidúrja serpä melong* („Zrcadlo ze žlutého lapisu lazuli“) (30, vydané Lokeshem Chandrou v ediční řadě Šata-piřaka, 12 (2), 425–458.

dem“, *Tibetská kniha mrtvých*, str. 147–151.

28 *Lamrim čenpo* – viz *Lam-rim Čen-po* (*Stěpení puti k blaženstvu*). Díl I: Mongolskij perevod, Vladivostok 1910; Díl II: Russkij perevod s predislovijem i primečanijem G. C. Cybikova, Vladivostok 1913.

29 Chandra 1963, 477–481; Dandaron, 18–54.

30 *Sanggjägjamcho* – 1653–1705, politik, regent (*desi*) Tibetu, autor prací lékařských, astrologických a právnických, mimo jiné i dějin školy Gelug spolu s kronikou kláštera Gandän, *Vaidúrja serpä melong*. Viz Kolmaš 2010b, 111–112.

Obr. 7. Klášter Kumbum Čhampaling (čínsky Tcha-er-s' 塔爾寺) u Si-ningu (provincie Čching-chaj) – hlavní shromažďovací síň kláštera. Kapli postavenou na místě Congkhapova narození kryje pozlacená střeška. Foto Jakub Hrubý.

Dílko tvoří čtyři kapitoly:

Kapitola I (str. 427–429) – legenda o původu jezera Kókenúr kolující mezi místními lidmi. Autor přitom vyjadřuje některé své nesouhlasné názory s touto legendou.

Kapitola II (str. 429–445) – vlastní historický příběh Kókenúrska a související s ním historické události v Tibetu, Mongolsku a Číně v 17.–18. století (viz zde Překlad).

Kapitola III (str. 445–450) – básnický popis Kókenúrské země, jejího bohatství a přírodních krás.

Kapitola IV (str. 450–452) – O blahu a požehnání těch, kdo žijí v tomto „pozemském ráji“, kde se všichni – od chudých po bohaté, od mladých po staré – řídí základními příkazy Buddhova učení a čerpají z něho pro sebe štěstí.

Na závěr (str. 452–458) je stručně vyložena náboženská a světská historie Džúngarska³¹ a Číny, v níž je zvláštní pozornost věnována geografii Tibetu.

V kolofonu (str. 458) se vyzvedá autorova hluboká úcta

31 Džúngarsko – území historického Čínského Turkestanu. Původní země ojratských Mongolů, k nimž náležel Gušrichan.

ke Gušrichanovu³² potomstvu, v posledním století vládnoucímu Kókenúrsku. Vyslovuje se díky jakémusi Marmedzä Ješemu za pomoc při obstarávání pramenné literatury. Připomíná se, že nástin práce původně napsal ručně *cünčhung* [novic] Lozangtänphel a jeho konečnou verzi do dřevěných matic vyryl *gecchul* [mladší mnich] Lozangcöndü.

Kókenúrsko bylo již od počátků mandžuské vlády v Číně v 17. století známé jako pastevecké území mongolského kmene Chošúďů³³ a jmenovitě jejich vůdce „krále Tibetu“ Gušri-

32 *Gušrichan* (staromongolsky Gosichan, novomongolsky Güşchan) – 1582–1655, potomek v devatenácté generaci Čingischánova bratra Chabutu Chasara, vládce mongolských Chošúďů, jedné z větví západomongolských Ojratů. Po přesunu svého kmene do Kókenúrska se zapojil do bojů proti tibetské dynastii Cangpa (1565–1642), pomohl pátému dalajlamovi k získání světské moci ve Lhase a založil vlastní dynastii chošúďských Mongolů v Tibetu (1642–1717). U Tibeťanů zván *Tändzinčhögjal* a Kókenúrané ho považují za svého národního hrdinu.

33 *Chošúď* (staromongolsky Chosighud) – západomongolský kmen, k němuž náležel Gušrichan.

Obr. 8. Část areálu kláštera Kumbum Čampaling s jednou z kolejí a novou síní vystavenou před několika lety na náklady jednoho z převětenců kláštera, který v současné době žije v indickém exilu. Foto Jakub Hrubý.

chana (1582–1655) a jeho potomstva. Ti odvozovali svůj rod od Čingischánova mladšího bratra Chazara. Sumpa-*khänpo*-vy „Letopisy Kókenúrska“ jsou tak apoteózou Gušrichanova rodu a celého období Chošúdského panství v Tibetu (1642–1717). Vlastně pro tento rod autor dílo psal a jemu je také celé věnoval.

Gušrichan dobyl Tibet pro Žlutou sektu Gelug na domácí dynastii Cangpa (1565–1642) v roce 1642 a takto dobytou zemi jako svůj „náboženský dar“ věnoval 5. dalajlamovi Ngawang Lozangjamchovi (1617–1682). Sumpa-*khänpo*, i když výchovou gelugpovec, etnický však jako Monguor bližší Chošúďům, byl Tibeťany nahlížen jako „cizák“. Zalíbení v Gušrichanovi u něj tak zcela přirozeně převážilo nad obdivem k „Velkému Pátému“ dalajlamovi, o němž se ve své práci zmiňuje jen sporadicky, aniž by blíže hodnotil jeho úlohu v tibetských dějinách.

„Letopisy Kókenúrska“ jsou nedocenitelnými dějinami země Kókenúrské, neboť byly napsány učeným lamou zrozeným a svou činností spjatým s Kókenúrskem. Pokud jde o historická fakta a data, vyniká dílo vysokým stupněm přesnosti a spolehlivosti a nachází potvrzení v dobových čínských a ti-

betských pramenech. Navíc na rozdíl od jiných tibetských historiků nezdůrazňuje tolik náboženské události. Rovněž jeho jazyk – spisovná tibetština – je zřetelný a jasný. Jeho výpravný styl je místy tradičně tibetsky obrazný a básnivý. Autor občas projevuje zálibu v květnaté mluvě a lidových rčeních a příslovích. Důkaz to toho, že chtěl, aby jeho Kókenúrané dobře porozuměli historii své země a získali k ní lásku.

Žánrově patří dílko do tibetské historické literatury kategorie *lurgjü* („letopisy, analý“, Kolmaš 2010b, 18). Na rozdíl však od jiných prací tohoto druhu je vybudováno na principu osobní autorovy výpovědi (časté „já“, „můj“ apod.).

Následující překlad je pořízen z transliterovaného tibetského textu, který uveřejnil Yang 1969, 11–28.

Technická poznámka: a) Otazník v kulatých závorkách za slovem (?) značí, že dotyčné osobní či místní jméno nebylo autorem identifikováno; b) Slova v hranatých závorkách [] jsou autorem ze stylistických či věcných důvodů přidána; c) Text vysázený kurzívou a vložený do složených závorek představuje původní poznámku či doplněk tibetského autora; d) Pravo-
písaná podoba tibetských slov je uvedena v části „Transliterace tibetských výrazů“.

Obr. 9. Klášter Gönlunggönchen (čínsky Jou-ning-s' 佑寧寺) v provincii Čching-chaj – shromažďovací síň jedné z tantrických kolejí kláštera. Foto Jakub Hrubý.

PŘEKLAD

(Kapitola II, fol. 429–445)

Neviděl jsem žádný zápis o tom, kdo v nejstarších dobách panoval na území Kókenúrska. Ani není jisté, kdo na této pusté zemi ve starých dobách žil. Později, když kraj ovládli Tibeťané z *Pari*³⁴, se mezi nimi vyskytl blíže neznámý *Phurccha-gampa Čhödordže(?)* a ten žil na ostrůvku *Cchoňingri* v [jezeře Kókenúr] a na dalších místech.

Po něm přišel vůdce tibetského kmene *Ači(?)*, který vlastnil mnoho koní a byl zván *Thitamarčän* („Majitel 10 000 červených koní“). V době, kdy on a jeho lid ovládali tento kraj, vyskytl se lama *Langkarčän* („Vlastník bílého vola“), putující na bílém volu a vypadající jako svatý muž. Ten žil v místech jako *Cchoňing[ri]* a ve skalní jeskyni *Gönpodong*, nacházející se na západním břehu jezera. Mnohé z těch skal připomínaly přirozeně vzniklé [podoby] hněvivých božstev a [tvary] obřadních předmětů.

34 *Pari* – oblast v povodí řeky *Ta-tchung-che* tekoucí na rozhraní Čching-chaje a Kan-su.

V té samé době zde žili Tibeťané z *Čone*.³⁵ Později do těchto míst táhl *Lingdan-chutuchtü*³⁶, avšak cestou zemřel. Potom se mezi zde rozptýleně žijícími kmeny usadil na březích řeky *Maču* (Žlutá řeka) kmen *Čacharu*.³⁷ A ti, poté co zabrali zemi a zmocnili se jejích pevností, začali obdělávat zdejší půdu. – Je-li tomu tak, pak se nezdá být jisté, že by [toto území] do té doby vůbec mělo nějakého velkého vládce. Potom [v oblasti Kókenúru] po dlouhou dobu žil se svými poddanými a příbuzenstvem *tümedský* [vůdce],

35 *Čone*, též *Čoni* – okresní město v provincii Kan-su, dnešní středisko Tibetského autonomního kraje *Känlho* osídleného Tibeťany. Více o nich J. F. Rock, *Life Among the Lamas of Choni*, *The National Geographic Magazine* 54 (1928), 569–616.

36 *Lingdan*, též *Ligdan* – 1592–1634, poslední chán z rodu *Čingisova*, s čestným titulem *chutuchtü* pro jeho horlivé šíření tibetského buddhismu mezi Mongoly.

37 *Čachar* – Čacharsko, rozsáhlé území táhnoucí se podél severní strany Čínské zdi na východ až do dnešního Vnitřního Mongolska. Též název jeho obyvatel.

Obr. 10. Svahy posvátné hory Tugaan-ula za klášterem Gönlung cestou k jedné z klášterních poustev (Tchien-men-s' 天門寺). Foto Jakub Hrubý.

jménem (v čínském přepise) Chuo-luo-čch'.³⁸

Tehdy se neposkrvněné učení Žlutých čepic Gelugu druhého Buddhy Pána Lozangdagpy³⁹ rozšířilo po Tibetu, ve Velkém Tibetu⁴⁰ a v zemi mongolské. Mezi těmi, kdo v ně upřímně věřili, byli:

– Čtyři [kmeny] mongolských Ůledů⁴¹ na Severních pláních

38 *Chuo-luo-čch'i*(?) – prasnovec vůdce tümedských Mongolů Altanchana (1507–1582). – *Tümedané* (novomongolsky Tümd) tvořili součást tzv. konfederace jižních Mongolů.

39 *Lozangdagpa* – známější jako Congkhapa (1357–1419), pochází z okresu Congkha v Amdu. Za studií v Centrálním Tibetu založil reformovanou školu Gelug, tzv. Žlutou sektu. Zde uctivě zván „druhým Buddhou“ (po prvním, jímž je Buddha Šákjamuni).

40 *Velký Tibet* – autor rozlišuje „Tibet“ (Bö), pod nímž rozumí území Centrálního Tibetu (Ücang) tvořené Předním Tibetem (Ü), Zadním Tibetem (Cang) a oblastí Ngari na nejzazším západě, a „Velký (nebo Větší) Tibet“ (Böchen), pod nějž zahrnuje také Kham na východě a Amdo na severovýchodě.

41 *Ůled* (staromongolsky Ögeled, novomongolsky Öld), též *Ojrat* – skupina čtyř jižních a západních Mongolů Chošúdů, Džúngarů,

nahoře; Amdané z Pari a další ve Velkém Tibetu uprostřed.

– Většina Monguorů v nížinách dole.

Pokud jde o ty, kteří [gelugpovské] učení nepřijali, ale hlásili se upřímně k jiným tibetským náboženským školám, byli to:

– Cangský král Karma Phüncchognamgjal a jeho syn Tänkjongwangpo⁴², kteří se dříve i později zbožně hlásili ke školám Karma a Dugpa.⁴³

– Khamský král v Beri Dönjögjalpo⁴⁴ se skláněl před učením

Dörbetů a Torgúdů.

42 *Cangpa* – tibetská dynastie (1565–1642), podporující školu Karma, byla v opozici vůči škole Gelug. Třetí její král byl zván Karma Phüncchognamgjal (1607–1621). Jeho nástupcem byl Karma Tänkjongwangpo (1621–1642), usmrčený Gušrichanovými vojáky.

43 *Karma* – subsektu školy Kagjü, založená Gampopovým (1079–1153) žákem Čhöndzingenphelem (1110–1193), známým též jako Düsümkhjenpa. – *Dugpa* – škola tibetského buddhismu založená Lingräpou Pämadordžem (1128–1183). Škola Dugpa dnes převládá v Bhútánu.

44 *Kham* – východní Tibet, tvořící oblast mezi Předním Tibetem a provincií Jün-nan 雲南, zahrnovaná pod pojem „Velkého Tibetu“.

Obr. 11. Hlavní shromažďovací síň kláštera Gönlung a poustevny a rezidence převtělenců ve svazích hory Tugaan-ula. Foto Jakub Hrubý.

bönu.⁴⁵ Pokud jde o krále Cchogthua v Chalše⁴⁶, ten tvrdil, že vyznává buddhismus, ve skutečnosti však našel zalíbení v [učení] čínských bönistů⁴⁷, to jest v taoismu.

– Pokud jde o třicátého sedmého⁴⁸ vládce z královského potomstva Čingisova (16 velkých chánů a 21 menších chánů)

– *Beri* – město ležící na levém břehu řeky Ňagchu (čínsky Ja-lung 鴉龍). – Na beriského krále *Dönjögjalpa*, též *Dönjödordžeho*, pronásledovatele místních gelugpovců, Gušrichan v roce 1639 zaútočil a v následujícím roce ho zajal.

45 *Bön* – bönismus, původní náboženství Tibeťanů před přijetím buddhismu. V pozdějším vývoji byl bönismus doktrinálně i organizačně značně ovlivněn tibetským buddhismem. Viz Kolmaš 2009, 59.

46 *Chalcha*, Chalšsko – bývalé Vnější Mongolsko (dnešní Mongolská republika). – *Cchogthu*, též *Čhogthu* – chalšský „král“, který se svou armádou vtrhl do Kökenúrska.

47 Čínští bönisté – rozumí se taoisté (tao-žen 道人).

48 Třicet sedm vládců – představuje 16 (ve skutečnosti 17) velkých chánů (ze staroturkického „kagan“), po Čingischánovi (1206–1227) jako prvním, kteří od roku 1271 vládli jako mongolská dynastie Jüan na čínském císařském trůnu (1271–1368), a 21 menších chánů (z čínského „kuan“ 官), kteří se udrželi u moci na mongolských zemích po pádu Jüanů a útěku posledního chána Toghon Temüra (1333–1368) za čínské dynastie Ming (1368–1644).

Lingdana, není jasné, k jaké víře se hlásil.

Dále, lidé [v provincii] Ů⁴⁹ v Centrálním Tibetu se přidružují učení Staré školy [Ňingma], které hlásal Guru Čhōwang.⁵⁰

I když čtyři výše zmínění vládcové se každý hlásili k nestejně víře, byli všichni zajedno ve velkém nesouhlasu s gelugpovci. Je to jako v přísloví: „Jelen je živ trávou a listím, sup kamínky, plaz vzduchem a sněžný medvěd ovocnými plody“ – každý požívá různou stravu, ale všichni žerou maso a všichni se shodují v odporu k pachu pižma, které je obecně považováno za libě vonící a za nejlepší medikament.

Avšak později, když do těchto míst přišel džúngarský vládce Gušri, jak bude vyloženo níže, všechny odpůrce učení Žluté školy potřel a čisté mravy školy Gedän⁵¹ nechal zářit jako mocné slunce.

Tolik [v kostce] obecné vylíčení [osudů tohoto území]. Po-

49 Ů – tzv. Přední Tibet s centrem ve Lhase, východní část Centrálního Tibetu (Üchang) přiléhající ke Khamu.

50 *Guru Čhōwang*, též *Čhökjiwangčhug* – 1212–1278, který hrál důležitou úlohu v pozdějším rozvoji Staré školy (Ňingma) tibetského buddhismu jako nálezece tzv. termových („ukrytých“) textů.

51 *Gedän* – doslova „Ctnostná“, je alternativní název pro Congkhopovu školu Gelug. Gelugpovci jsou u autora často zaměňováni Gedänpovci.

kud jde o konkrétní [historické] události, podám – dodatkem k [předchozímu stručnému] výkladu několika příběhů jednotlivých vládců – obecnější dějiny pro informaci mnohých pozdějších generací, která v oněch dobách za sebou následovali velcí lamové a vládcí Číny, Tibetu a Horu⁵², jakož i k jakým dobrým či neblahým událostem kdy docházelo.

HISTORICKÝ VÝVOJ CHRONOLOGICKY (1570–1786)

1570

V [mužském] roce Železa a Koně desátého šedesátiletého cyklu [1570] se narodil pančhenlama Lozang Čhökjigjalchän [1570–1662].⁵³

1612

V [mužském] roce Vody a Myši [1612] Cangpa Karma Phünchhognamjal⁵⁴ [1607–1621] podrobil své moci území Cangu a byl prohlášen prvním králem Horního Cangu.

1617

V [ženském] roce Ohně a Hada [1617] se narodil velevzácný lama Pátý dalajlama.⁵⁵

1618

V [mužském] roce Země a Koně [1618] se cangský král zmocnil také Předního Tibetu [Ů] a pronásledoval množství stovek mnichů a laiků na horách za Lhasou a Däpungem a [dokonce] měnil gelugpovské nauky. Mniši z Däpungu a Sery⁵⁶ se rozutekli a když dorazili do Taglungu a Phumda,⁵⁷ dostalo se jim [od tamních lidí] vřelého přijetí. Říká se, že později byly Taglungským věnovány použité čajové lístečky, které byly během svátku Mönlam ve Lhasě používány k hostění „čajem pro mnohé“.⁵⁸

52 *Hor* – obecný název pro Mongoly žijící na Tibetské náhorní plošině od Ngari na západě až po Východní Turkeistán a vlastní Mongolsko (Sogjul) na severu.

53 *Pančhenlama*, též *Pančhen-rinpoče* nebo *Pančhen-erdeni* – titul druhého nejvýše postaveného duchovního školy Gelug, sídlícího v klášteře Tašilhünpa, a datující se od roku 1385. – *Lozang Čhökjigjalchän* (1570–1662) byl podle jednoho číslování prvním, podle jiného (dnes převládajícího) čtvrtým pančhenlamou.

54 Viz poznámku 42.

55 *Pátý dalajlama* – Ngawang Lozangjamccho (1617–1682), doma zvaný Ngapa-čhenpo („Velký Pátý“), sjednotil s pomocí Gušrichana politicky Tibet, sídlo dalajlamů přenesl z Däpungu do Lhasy, kde začal s výstavbou paláce Potaly. – *Dalajlama* – mongolsko-tibetský titul s významem „oceánový lama“, udělený poprvé v roce 1578 mongolským vládcem Altanchanem (1507–1582) tehdejšímu třetímu nejvyššímu představenému školy Gelug Sönamjamcchovi (1543–1588).

56 *Däpung* – velkokláster západně od Lhasy (založen 1416), jehož první čtyři opati byli původně nejvyššími představenými školy Gelug. – *Sera* – nacházející se severně od Lhasy, po Däpungu druhý největší gelugpovský klášter v Tibetu, založený v roce 1419.

57 *Taglung* – okres severně od Lhasy na horním toku řeky Kjičhu. Tamní kagjüpovský klášter byl založen v roce 1180. – *Phumdo* – město v blízkosti Taglungu při jižním břehu řeky Kjičhu.

58 *Čaj pro mnohé*, tibetsky mangdža – obyčej poskytování čajo-

Zhruba v téže době byl u Tašilhünpa stavěn nový velký klášter pro karmapovce a ňingmapovce.⁵⁹ Když se na hoře za [tímto] novým klášteřem stavěla vysoká věž, mnozí posměváčci jí dali jméno Tašizilnön,⁶⁰ což mělo být zlým znamením. Říká se, že [cangský král] také v Předním Tibetu vydržoval [kláštery] Seri(?) v Kjišö⁶¹ a karmapovský a ňingmapovský Thubčhenling(?). V těch dobách si gelugpovští mniši dělali klobouky se žlutou vlněnou podšívku uvnitř a červenou nášivkou zvenčí a podle okolností je [na veřejnosti] nosili buďto vnitřkem ven, nebo venkem dovnitř. Ještě dnes mezi svými stoupenci tento Garu-locawovský klobouk nosí.⁶²

1621

V [ženském] roce Železa a Ptáka [1621] přitáhli z dolních částí [Kókenúrska] synové vládce Chuo-luo-čch'a Guru *chungtajdž* a *lhabcün* („ctihodný“) Lozang Tändzingjamccho s mongolskými vojsky a spojice síly se sprátelenými vojsky kjišöských vrhli se v kjišöském Kjangthanggangu⁶³ jako blesk na cangská vojska a Cangské porazili. Následně pak osvobodili Lhasu a jiná místa, dříve ztracená, a změněné [náboženské] nauky obnovili do původní podoby.

A dále, podle platných zákonů známých jako „Šest velkých mongolských kmenů“,⁶⁴ se [mezi Mongoly] netrpěly žádné nedobré praktiky, jako v době války vnitřní nesváry mezi vlastními soukmenovci či zabíjení zajatců jako ovcí. Zbraně bylo možno používat pouze v dobách války. Avšak za časů špatných vládců Lingdanchana a Cchogthua se tyto obyčej běžně rozšířily.

1628

Tak v [mužském] roce Země a Draka jedenáctého šedesátile-

vých lístků mnichům coby almužnu o svátku Mönlam-čhenpo („Velké modlení“), náboženské slavnosti ve Lhasě v období tibetského Nového roku. Tradici zavedl Congkhapa v roce 1409.

59 *Karmapa* – karmapovec, příslušník školy Karmakagjü z 12. století – *Ňingmapa* – ňingmapovec, příslušník předreformní školy tibetského buddhismu Ňingma („Stará škola“), spojované s činností indických mistrů Šántarakšity, Vimalamitry a Padmasambhavy v 8. století. Viz Kolmaš 2009, 111 a 150.

60 *Tašizilnön* – doslova „Utláčeč Taši[lhünpa]“, karmapovský klášter v Žikace s výhledem na sousední gelugpovský klášter Tašilhünpa. „Kvádry potřebné na stavbu kláštera byly získávány z hory nad Tašilhünpem a dělníci je schválně nechali dopadat na příbytky gelugpovských mnichů, mnohé z nichž tímto způsobem zabili.“ Viz Žagabpa 2000 [2008], 99.

61 *Kjišö* – starý název území v okolí Lhasy.

62 *Garu-locawa* – gelugpovský mnich z kláštera Gönlunggönchen v Amdu v předstíraných službách cangského krále. On, anebo jiný mnich Semňi(?), byl vyslán do Džungarska požádat o pomoc pro gelugpovce utiskované cangským králem.

63 *Kjangthanggang* – místo mezi lhaskou Potalou a klášteřem Däpung na severozápadní straně lhaského kopce Čagpori.

64 *Šest velkých mongolských kmenů*, též „Šest tümenů [desetitísíčníků]“ – Gušrichanův syn Dajanchan, chošúdský král Tibetu v letech 1655–1668, si rozdělil poddané mongolské kmeny na „Pravé korouhve“ (Barúngar) a „Levé korouhve“ (Džúngar). Do „Pravých korouhví“ patřili Čachaři, Urianchajci (Tuvinci) a Chalšané, do „Levých korouhví“ pak Ordosané, Tümedi a Jungsičebüové.

Obr. 12. Ochranné božstvo (damcän) Garwänagpo – nástěnná malba v hlavní síni lékařské koleje kláštera Čhakhjung (Tia-čchiung-ča-s' 甲窮札寺). Foto Jakub Hrubý.

tého cyklu [1628] Lingdanchan porušil zákony Čingischánova vlastního kmene, rozpoutal občanskou válku mezi Čachary, pobil mnoho lidí a uzavřel přátelství s těmi, kdo nahoře [na severu] pronásledovali gelugpovce. Cestou do [Kökenúrska] porazil několik tümedských a ordoských kmenů.⁶⁵

1634

V [mužském] roce Dřeva a Psa [1634], když [Lingdanchan] dorazil k Šara-talu na tibetském území,⁶⁶ ho [božstva] Čhögjal-namsum⁶⁷ poslala do „pátého stavu“ [to jest usmrtila].⁶⁸ V dobách, kdy knížata mezi sebou bojovala, se mnoho ča-

65 Ordos – pouštní oblast ve velkém ohbí Žluté řeky (Che-tchao 河套) v severní části čínské provincie Šen-si 陝西. Ordosané jsou příslušníky mongolských národů v dnešní Čínské lidové republice.

66 Šara-tal – „Žlutá planina“ v Tangutsku, kde Lingdanchan v bojích o Kökenúrsko v roce 1634 skonal.

67 Čhögjal-namsum – tři ochranná božstva (čhökjongové) školy Gelug.

68 pátý stav – tibetsky ngapa. Podle bráhmanského učení je pět životních stavů: 1) život v čistotě, 2) život světského hospodáře, 3) přebývání v pralese, 4) tuláctví, 5) smrt.

charských utečenců uchýlilo do Chalšska. V tom roce Dřeva a Psa [1634], kdy zlý vládce Cchogthu rozpoutal občanskou válku a oddával se svým zvrácenostem, ho mnozí lidé z Chalchy od sebe vyhnali. On se pak uchýlil do Kökenúrska, kde si podmanil tümedského Chuo-lo-čch'a a jeho lid. Byl pak zván Kökenúrským králem Cchogthuem.

A tak, když král Horního Cangu zle pronásledoval gelugpovce, zabíjel král z dolního Beri mnoho mnichů a úředníků vyznávajících buddhismus a mnohé z nich vsadil do vězení. Mnozí gelugpovští lamové a mniši byli Cchogthuchanem buďto zabiti, nebo uvězněni. Vinou počínání těchto dvou [králů], jako bylo například zboření zlatého mostu, po kterém množství věřících přecházelo do Předního a Zadního Tibetu, spělo Congkchapovo učení k úpadku.

Tehdy odešel do Tibetu také jeden tibetský úředník Sönamčhönphel a dva učení mniši z amdoského kláštera Gönlunggönchenu – Garu-locawa, přezdívaný Načhen („Nosatý“), a Semňi(?), přezdívaný Khače („Velkohubý“).⁶⁹ Ač všichni tři

69 Sönamčhönphel – první regent (desi) jmenovaný Gušrichanem v roce 1642. Zemřel v roce 1658. – Garu-locawa – viz poznámku 62.

Obr. 13. Horské božstvo Amňe Čchakjung uctívané jako ochránce kraje na horním toku Žluté řeky – nástěnná malba v hlavní síni lékařské koleje kláštera Čchakjung (T'ia-čchiung-ča-s' 甲窮札寺). Foto Jakub Hrubý.

byli stoupenci školy Gelug, byli bezmocně zařazeni do družiny cangského krále. Tehdy se tito [tři] dohodli s dobrodincem kláštera Gandän v Kjišö a s guvernérem okresu Tagcedzong Cchokjedordžem a požádali lamoského *čhökjonga* („věštce“) o provedení věštby.⁷⁰ [Dostalo se jim předpovědi]: „Vůdce ze severu, opásaný šerpou v podobě hada, dokáže nepřítele porazit.“ Ponechavše si tuto věštbu v tajnosti, vyslali do oblasti Džúngarska Semňiho nebo Garu-locawu.

Přišed do vlastní země [Amda], ujal se velení menšího oddílu spřátelených vojáků z Pari a vyrazil s nimi do Džúngarska.

– *Gönlunggönchen* – gelugpovský klášter v Amdu, založený v roce 1604. – *Načhen* („Nosatý“) a *Khače* („Velkohubý“) jsou přezdívky dotyčných mnichů.

70 *Gandän* – jeden ze tří gelugpovských velkoklásterů východo-severovýchodně od Lhasy, založený Congkhapou v roce 1409. Ten tam má také svůj hrob. – *Cchokjedordže* – guvernér okresu Tagce severovýchodně od Lhasy na pravém břehu řeky Kjičhu, otec tagceského *depy* Lhagjalrabtäna (viz poznámku 138). – *Lamo* – malý klášter severovýchodně od Gandänu, kde měl své sídlo věstec-orakul (*čhökjong*).

Králi a úředníkům [tam] oznámil, že cangský král a ostatní chtějí nyní zničit Gedänpu a Žlutou školu velice nenávidí. A když byl vylíčil alarmující situaci nepřítele, vrátil se zpět do Cangu.

Když se poté král a úřednictvo sešli, aby rozhodli, kdo by se měl do Předního a Zadního Tibetu vydat, jistý člověk jménem Gušrichan učinil přísahu, řka: „Já se do Předního Tibetu vypravím!“

[Tento Gušrichan] patřil k rodu chošúdských Galgasů,⁷¹ kteří byli původně jedním ze čtyř ledských kmenů. Velký vladař Ha-ni'i *nojan* Hong-gwar(?) a jeho mladší královna A-ha'i *chatun* měli pět synů, známých jako „pět nadaných a odvážných tygrů“. Třetí z nich jménem Tho-ri-pe'ui-hu(?) se narodil v [mužském] roce Vody a Koně [1582]. Když mu bylo třináct let, táhl s vojskem a porazil čtyřicetitisícovou armádu mus-

71 *Galgas* – královský rod údajných potomků Chasara, Čingischánova bratra. Gušrichan byl devatenáctým potomkem Chasarovým a Galgas bylo pravděpodobně jeho rodové jméno. Galgasové vládli Chošúdům.

Obr. 14. Vestibul hlavní síně lékařské koleje kláštera Čchakjung (T'ia-čchiung-ča-s') s nástěnnými malbami čtyř králů ochránců světových stran. Foto Jakub Hrubý.

limských Gokarů („Bělohlavých“),⁷² v důsledku čehož se jeho pověst hrdiny rozšířila a jeho moc vzrostla.

Dále pak, když měl dvacet pět let, došlo k nesrovnalostem mezi Ůledy a Chalšany a vypukla [mezi nimi] velká občanská válka. A právě tehdy se tu objevil [Gušri] a svou dovedností a dobrými slovy dosáhl [mezi stranami] usmíření. Velký chalšský chán mu předal [úřední] pečeť a titul ta'i-gu'u-šri.⁷³ Tím se jeho hrdinství a dovednosti staly proslulými.

1635

V [ženském] roce Dřeva a Vepře [1635] vyslal Cchogthu svého syna Arsalang *tajdže*⁷⁴ s deseti tisíci vojáky do Předního a Zadního Tibetu, aby pobil vysoké lamy školy Gedän a jejich kláštery a meditační místa rozprášil.

Říká se, že když [Arsalang] dorazil k hornímu toku řeky

72 *Gokar* – „Bělohlav“, pojmenování muslimů podle bílé barvy jejich čepiček.

73 *Ta'i-gu'u-šri* – odpovídá čínskému *ta-kuo-š'* 大國師, „velký učitel říše“. Může souviset se jménem „Gušri“. – U jmen Hong-gwar, A-ha'i, Tho-ri-pe'ui-hu a titulu ta'i-gu'u-šri se jedná o tibetský přepis mongolských jmen.

74 *tajdž* – mongolský titul (staromongolsky *tajidži*, novomongolsky *tajž*), „šlechtic, aristokrat“, odvozený z čínského *tchaj-c'* 太子, „princ“.

Diču,⁷⁵ setkal se s ním Gušri s několika svými úředníky, přicházející z Džúngarska jakoby na pouť, ale [ve skutečnosti], aby zvěděli, zda zprávy někdejšího posla jsou pravdivé či nikoli. Po setkání s Arsalangem pokračoval tento s nimi, neboť mu Gušri předložil mnoho důkazů [o tom], proč je nepatřičné působit učením Žluté sekty škody. [Arsalang] si to vzal k srdci a pokračovali [spolu] do Tibetu. V příštím roce [1636] se prý Gušri stejnou cestou vrátil do své země.

Když Arsalang se svými vojáky dorazil do Tibetu, nedbal slov svého otce a rozdělil vojsko do tří skupin – střední, pravé a levé – vtrhl k Jamdogu,⁷⁶ kde svedl velkou bitvu s vojskem Cangských. Ale pro šířící se falešné zvěsti o silné tibetské armádě se mongolská vojska stáhla do Kjišö.

1636

V prvním měsíci [mužského] roku Ohně a Myši [1636] se Arsalang a ostatní setkali s Pátým dalajlamou. Klášterům a meditačním místům *gedänpovců* nepůsobil žádné škody, naopak vůči nim projevoval nábožnou úctu. Když se potom velké tibetské vojsko zformované cangským králem blížilo k [jezeru] *Namccho*⁷⁷ na severu, přesunula se také mongolská armáda k severu a chystala se k boji. Protože však Cangové tehdy použili magickou sílu starých zaklínadel, Arsalang se pomátl na rozum a vrhl se jako šílenec mezi své vojsko. Mongolští vojáci pak střet odložili a tibetské vojsko se rozešlo. Tehdy byl rozšířen názor *rabdžampy* ze školy Červených čepic⁷⁸ a ostatních, kteří byli na straně cangského krále, že Cchogthu a Cangští mají stejný cíl, totiž že podporují *karmapovce*, *dugpovce* a *ňingmapovce* a k ostatním náboženským školám v Tibetu zaujímají stejný postoj, ale že [ve skutečnosti] chtějí jméno *gelugpovců* vyhladit. Je to jak se praví v přísloví: „Kůň nepoběží tam, kam si to jezdec přeje.“

Rabdžampa z Červených čepic a jeho úředníci, kteří se dostavili do Cchogthuova vojska, vyslali do Kökenúrska posla s [tímto vzkazem]: „Arsalang, neposlušen slov svého otce krále, *gelugpovcům* škody nezpůsobuje, naopak projevuje vůči nim nábožnou úctu a s cangským králem bojuje. Tak si počíná.“ Cchogthu odpověděl: „Zabte ho [všemi] způsoby!“ Podle toho se [Arsalang] ztratil jako když [mizí] mráček uprostřed jasné oblohy, a mongolská vojska se vrátila [do Kökenúrska]. V tom roce [1636] Gušri se spojeneckými vojsky džúngarského *Batur-tajdže*⁷⁹ přišli na toto území. Cestou procházeli [krajinou] *I-li* a *Tarimem*,⁸⁰ a na rozhraní podzimu a zimy překro-

75 *Diču* – tibetské jméno horního toku řeky *Jang-c'-ťiang*, v těch místech zvané *Tchung-tchien-che* 通天河.

76 *Jamdog* – jezero *Jamdogccho* v jižní části Centrálního Tibetu na rozmezí Předního a Zadního Tibetu.

77 *Namccho* – „Nebeské jezero“, mongolsky zvané *Tengrinúr* (severně od *Lhasy*).

78 *rabdžampa* – akademický titul „doktor teologie“, zde mnicha předcongkchapovské sekty „Červených čepic“ (Žamar).

79 *Batur-tajdž*, též *Batur-chungtajdž* – vládce Džúngarska. Titul *chungtajdž* odvozen z čínského *chuan-tchaj-c'* 皇太子, „dědic-nástupce“.

80 *I-li* 伊犁 – hlavní sídlo Džúngarů v Čínském Turkestánu (dnešním *Sin-ťiang* 新疆). – *Tarim* – územní proláklina v Čínském Turkestánu.

Obr. 15. Pole s dozrávajícím ječmenem v údolí jednoho z přítoků Žluté řeky pod klášterem Čhakhjung. Foto Jakub Hrubý.

čili řeku Has-tag(?) a velká mokřiska Cchädamu.⁸¹ Dorazivše k Bulungiru⁸² na hranicích Kókenúrska, kde si vojáci a koně odpočinuli. Žijí na množství divokých antilop, dali hoře jméno Gwan-jam-thu(?).

1637

Na Novoroční den prvního měsíce [ženského] roku Ohně a Vola [1637] dorazilo desetitisícové [Gušriho] vojsko do horního Kókenúrska a svedlo velkou bitvu s třicetitisícovým vojskem Cchogthuovým. Protože oba [tamní] horské srázy zrudly krví, říká se jim dnes Velký a Malý Ulán-chošú („Rudé předhoří“).

[Gušriho] syn Dajanchan *tajdž*⁸³ a ostatní pronásledovali s vojskem zbytky Cchogthuova vojska přes zamrzlou [řeku] Har-gel(?) a porazili je. Někteří vojáci zamířili až do údo-

81 *Cchädam*, staromongolsky Čajdam, novomongolsky Cajdam, čínsky Čchaj-ta-mu 柴达木 – „Slané bahniště“, proláklina v severozápadní části Čching-chaje.

82 *Bulungir* – lokalita na západním břehu řeky Pu-lung-šuej 布隆水 v Čching-chaji.

83 *Dajanchan* – 1655–1668, Gušrichanův syn a nástupce.

lí na východní straně [řeky], které obsadili. Dnes se [tomu místu] říká Ša-hal(?). Pokud jde o vůdce Cchogthua, ten byl lapen ve svišťově díře a [tento] nepřítel učení gedänpovců byl poražen. Kdyby to tehdy bylo jako v Indii, pokládalo by se za patřičné bušit do triumfálního bubnu a vztyčovat praporce vítězství nad nepřítelem.

1638

Potom v [mužském] roce Země a Tygra [1638] a v [ženském] roce Země a Zajíce [1639] postupně také všichni [lidé] Gušrichanova kmene v Džúngarsku přicházeli do Kókenúrska. Poté [Gušrichan] udělil svému bojovému druhu *tajdžovi* titul Bátor-*chungtajdž*, [poctil ho] bezpočtem darů a vlastní dceru Amintáru(?) mu dal za ženu a poslal je zpět do své země [Džúngarska]. V tom roce, kdy přišel [Gušrichan] do Předního Tibetu, vyznamenal ho Pátý dalajlama názvem *tändzinčhögjal*, „zbožný král vyznavač Učení“.

1639

Navíc, na počátku [ženského] roku Země a Zajíce [1639] vládce z Beri poslal cangskému králi poselství [tohoto obsahu:] „Spojme se v přátelství! Jelikož ta měděná socha

Džowo-*rinpočeho*⁸⁴ byla příčinou války, vhodně ji do vody! Na troskách tří klášterů Sery, Däpungu a Gandänu vystavme po *čörtenu*⁸⁵, a potom ať se každý z nás drží toho [učení], které shledá výhodnějším – buddhismu, nebo bönisumu. “ Někteří lidé se [beriskému králi] vysmívali, říkajíc o něm, že je zcela zkažený.

V té době svolal cangský král vojsko [všech] třinácti myriarchií⁸⁶ Tibetu. [Gušrichan] se s ním neutkal a vrátil se nazpět do Kökenúrska. Tehdy [také Dajanchanův] syn Ratna-*tajdž*⁸⁷ a jiní svolali všechny poddané tibetské vojáky z Amda, [známé] svou silou a vojenským hrdinstvím. Velkoklášteřu Gönlungčhamlingu⁸⁸ v centru Pari byl darován velký klášterní majetek [na území] od Lab-ccho-khra-mangu(?) až po jezero Te(?).

Potom v pátém měsíci [ženského] roku Země a Zajíce [1639] Gušri-*gegénchan*⁸⁹ vyrazil osobně s velkou odstrašující mongolskou armádou, která [se hnala] jako rudo-černá vichřice. Když dorazila na území malého krále z Beri, který zničil téměř všechno učení Buddhovo, zmocnil se [Gušri-*gegénchan*] svou silou a dovedností většiny Khamu.

1640

Dvacátého pátého dne jedenáctého měsíce [mužského] roku Železa a Draka [1640] byl král z Beri zajat a uvězněn. Poté mnozí [beriským] králem vězněni lamové a laici, sakjapovci, gelugpovci, karmapovci, dugpovci, digungpovci a taglungpovci⁹⁰ byli [z vězení] propuštěni. A tak se kraj naplnil slovy radostných písní. Následně všechna území krále ze Sadamu na území Džangu⁹¹ se ocitla pod [Gušri-*gegénchanovou*] vládou.

84 *Džowo-rinpoče* – slavná Buddhova socha, představující ho ve dvanácti letech, kterou přinesla do Tibetu princezna Wen-čcheng 文成 公主 tibetskému králi Songcängampovi (605–650).

85 *čörtenu* – „schrána obětních předmětů“, obecně schrána tělesných ostatků, zejména význačných lamů-převtělenců. Kultovní stavba, zpravidla zděná, v půdorysu čtvercová, přecházející pyramidovitě v kupoli a zakončená emblémy slunce a měsíce. Viz Kolmaš 2009, 71.

86 *myriarchie* – tibetsky thikor-čusum („třináct okruhů po deseti tisících“), územně-administrativní uspořádání Předního (1–6) a Zadního (7–13) Tibetu.

87 *Ratna-tajdž* – „Drahocenný *tajdž*“, Dajanchanův syn a nástupce Dalajchan (1668–1701), Gušrichanův vnuk.

88 *Gönlungčhamling*, též *Gönlunggönpa* – klášter v Pari založený v roce 1604.

89 *gegénchan* – gegén, jedna z nejvyšších hodností v mongolské buddhistické církvi.

90 *Sakjapovci* – příslušníci školy Sakja, založené v roce 1073. – *Gelugpovci* – viz poznámku 2. – *Karmapovci* – viz pozn. 59. – *Dugpovci* – viz poznámku 43. – *Digungpovci* – příslušníci subsektory školy Kagjü, založené Džigtengönpem (narozen 1143). – *Taglungpovci* – sekta odvozená z Digungpy, založená Tašipalem (1142–1210). Viz poznámku 57.

91 *Džang* – území mezi východním Tibetem a Jün-nanem. Za Tchangů zde byla říše Nan-čao 南詔, za Suejů se území říkalo Ta-li-kuo 大理國. – *Sadam* – lokalita v severozápadním Jün-nanu zvaná čínsky Li-tiang 麗江.

1641

V [ženském] roce Železa a Hada [1641] opět vedl [Gušrichan] velké vojsko a přes Přední Tibet dorazil do Cangu. Tam se velká armáda vedená zbrklým mladším synem dřívějšího cangského krále⁹² utkala v boji s mongolským vojskem, byla však jako ptáček pronásledovaný jestřábem zneškodněna.

1642

Když bylo Gušrimu šedesát jedna let, osmého dne prvního měsíce [mužského] roku Vody a Koně [1642], získal třináct tvrzí (*dzongů*) v Horním Cangu. Cangský král byl zajat a zašit do kůže. Také se říká, že byl usmrčen úředníkem Sönamčönphelem.⁹³

Potom se i Kongpo, území mezi Khamem a Tibetem, kde [lidé] věřili karmapovcům a velice nenáviděli gedänpovce, dostalo pod [Gušrichanovu] moc. [Ten rovněž] poskytl nové nadace mnišským školám ve třinácti známých kláštorech (lingzích). Učiniv tak, tím, že totálně zvítězil nad všemi nepřátelskými územími, ovládl svou mocí všechno, co je známé jako Čolkhasum („Tři tibetské provincie“).⁹⁴

Patnáctého dne třetího měsíce toho roku [1642] usedl [Gušri] na vysoký trůn „tibetského krále“ (*bögyal*) a někteří králové Indie, Nepálu a [na západě ležícího] Ngari ho podarovali hodnotnými dary.

Stručně řečeno, tak velice rozšířil své panství a jméno *tändzinčhögyal* Gušri-*gegénchan* zaznívalo na všech stranách. Jeho početná, hrdinská, obratná vojska se jako vše zatemňující černý dešťový mrak podobala velké *akšauhini* armádě Indie.⁹⁵ Pohybovala se jako černá vichřice a vyrážela neustále [do bojů] jako hlučné červené blýskání. [Její] víra vystřelovala blesky zstrašujících, nezadržitelných a všespalujících zbraní a plod skutků minulých temných zvráceností nyní dozrál. Rozliční nepřátelé se zvrácenými myslmi, krutí a drsní jako skaliska, vzpírající se gelugpovskému učení Pána druhého Buddhy [Congkhapy] a jeho svatých následovatelů a dobrodinců, byli nakonec slavnostně poraženi. Díky působení jemného deštěku „dvojice zákonů“ *thimzung*,⁹⁶ který zavlažuje všechna přání, rozkvetlo v Tibetu za panování duchovní a světské moci jako na jarním jezeře všechno ovoce i úroda na horách, pláních a v lesích. Jako slunce a měsíc zdobí nebesa, tak se i na zemi po vší Číně, Tibetu a Mongolsku rozléhájí zvucné tóny vítězného bubnu dobrých skutků, zaznívajících z činů [spojení] „lamy obětníka a patrona almužníka“⁹⁷ na ho-

92 *Dřívější cangský král* – jedná se o čtvrtého (a posledního) cangského krále Tänkjongwangpa (1621–1642). Viz též poznámku 42.

93 *Sönamčönphele* – viz poznámku 69.

94 *Čolkhasum* – „Tři čolkhy“ neboli země. Tradiční dělení Tibetu na tři „provincie“: 1) Ücang (Centrální Tibet) – země Dharmy; 2) Dotä (Kham) – země s hojností lidí; 3) Domä (Amdo) – země koní.

95 *Akšauhini* – indická armáda tvořená deseti *antikini* čili 21 870 slony, 21 870 vozy, 65 610 koňmi a 109 350 pěšáky. Viz M. Monier-Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*, Oxford 1899, str. 4.

96 *Thimzung* – „dvojice zákonů“, blahodárné působení zákonů spojené světské a duchovní moci, když jsou ve vzájemném souladu.

97 *Lama obětník a patron almužník* – čhöjön, spojení duchovní moci, vykonávané církvi, s podporou moci světské. Instrukce čhöjön

Obr. 16. Klášter Labrang Tašikhjil (čínsky La-pu-leng-s' 拉卜楞寺) – jeden z nejvýznamnějších gelugpovských klášterů Amda ležící na jihu provincie Kan-su (Lin-sia 臨夏). Foto Jakub Hrubý.

rách ctnostné země Sněhem pokryté. Tak byl vztyčen praporec vítězství vše si podmaňujícího učení školy Gedän, soupeřící s vznešeností říše bohů. Po celém Tibetu od Gangtese [na západě] až po Dokham [na východě]⁹⁸ stali se lidé dobrodinci školy Gelug a všem, lamům, klášterům, [všem] třídám bohů, mništvu a světskému lidu se dostalo svrchovaného blaha.

Mnozí Tibeťané tehdy říkali: „Všichni, kdo jsou nezávislí, jsou šťastní; všichni, kdo závisí na jiných, jsou ubozí.“ Anebo [jinak]: „Úzkoprsý je ten, kdo neposkytne svobodu jiným.“ Sám král pomýšlel na dlouhodobý prospěch jiných. Aby odstra-

byla zavedena za Jüanů mezi duchovenstvem školy Sakja a mongolskými cháný.

98 *Gangtese*, též *Gangtise* – název mytologické hory Méru či Suméru, tibetsky Rirab, bájně „Osy světa“. Ztotožňována s majestátní horou Kailás v západním Tibetu, sahající do výšky 6714 metrů a svými ledovci zásobující vodou čtyři asijské veletoky Sindhu, Satladž, Karnálí a Cangpo (Brahmaputra). – *Dokham* – společný název východního Tibetu (Dotä, Kham) a severovýchodního Tibetu (Domä, Amdo), tvořících součást tzv. „Velkého Tibetu“ (Böchen).

nil nenávisť vůči Gedänpě, kdyby se znovu vyskytla, a [mohl] poskytnout vojenskou pomoc věřícímu lidu, mništvu a dobrodincům Gedänpy, zavedl, jak výše řečeno, tradici „tibetských králů“ pro své vlastní potomstvo a sám jako první dosedl na královský trůn.

1644

V té době, v [mužském] roce Dřeva a Opice [1644], Li C'-čcheng 李自成,⁹⁹ jeden z šesti lupičů patřících do tlupy vládců z Thapuru(?)¹⁰⁰ na hranicích, vedl přes Si-ning vojsko banditů

99 *Li C'-čcheng* 李自成 – Čínský vzbouřenec, který se v roce 1631 přidal k povstání svého strýce Kao Jing-sianga 高迎祥 a po jeho smrti (1636) převzal velení povstaleckých vojsk, která se zmocnila Siningu 西寧 a v roce 1644 pronikla do Pekingu, kde ohrozila existenci dynastie Ming. Z Pekingu ho vytlačila až mandžuská vojska, která na pomoc Mingům přivolal zrádný čínský generál Wu San-kuej 吳三桂. Poté, co asi 40 dnů držel Peking, byl Li C'-čcheng v roce 1645 zabit v provincii Chu-pej 湖北.

100 *Thapur* – Z kontextu vyplývá, že se jedná o Li C'-čchengova strýce Kao Jing-sianga, zvaného Čchuang-wang 闖王, „Prudký

a dorazil do Pekingu. Připraviv o vládu posledního čínského císaře Čchung-čena 崇禎,¹⁰¹ okupoval několik měsíců¹⁰² hlavní město. Tehdy jistý Čchung-čenův ministr Wu San-kuej 吳三桂¹⁰³ požádal o pomoc císaře mandžuských Nü-čenů 女真 [Džürdžedü],¹⁰⁴ který byl potomkem Nurhačiho 努爾哈赤.¹⁰⁵ Když potom jeho vojska a mandžuská armáda obklíčila Peking, oddíly vzbouřenců prchly [na západ] k hranicím a na trůn nastoupil první mandžuský císař Šun-č' 順治.¹⁰⁶

V [ženském] roce Ohně a Vepře [1647] se prohloubila roztržka mezi Cangem a Předním Tibetem.

1652

V [mužském] roce Vody a Draka [1652] se vydal Pátý dalajlama do Pekingu a v následujícím roce [1653] se do Tibetu vrátil. Od té doby byly Čína a Tibet v těsném spojení a Tibet od Ngari [na západě] dolů [na východ] přešel pod vládu císařů Číny.

1654

V [mužském] roce Dřeva a Koně [1654] Gušri[chan] zemřel¹⁰⁷ a na královský trůn nastoupil jeho nejstarší syn Dajanchan. [Vládní] pečeť mu byla předána v [mužském] roce Země a Psa [1658].

1662

V [mužském] roce Vody a Tygra [1662] usedl na trůn Kchang-si 康熙 (1661–1722), císař Maháčiny (Velké Číny).

1667

V [ženském] roce Ohně a Ovce [1667] vojska Kókenúranů obsadila čínské město Si-ning, ale když přitáhla velká čínská armáda ke Grong-langu(?), [Kókenúrané] se opět v pokoji [stáhli].

1671

V [ženském] roce Železa a Vepře [1671] se tibetským králem stal Ratna¹⁰⁸ a udály se další věci, o kterých bude řeč níže.

král, který rebelii v Šen-si v roce 1628 zahájil. Viz poznámku 99.

101 Čchung-čen 崇禎 – poslední mingský císař (1628–1644).

102 několik měsíců – Li C' -čcheng držel Peking pouze asi 40 dnů. Viz poznámku 99.

103 Wu San-kuej 吳三桂 – zrádný čínský generál, který umožnil vstup mandžuských vojsk do Pekingu, která zde pak založila mandžuskou dynastii Čching 清 (1644–1911). V roce 1674 se proti ní vzbouřil a založil vlastní dynastii Čou 周.

104 Nü-čen 女真, též Džürdžed – předchůdci kmene Mandžůů v severovýchodní Číně, jejichž císařem byl Nurhači (viz poznámku 105).

105 Nurhači 努爾哈赤 – zakladatel a první císař dynastie Ťin 金 (1616–1636) s posmrtným titulem Tchaj-cu 太祖 (1583–1626). Viz Couling 1917, 402.

106 Šun-č' 順治 – 1644–1661, první císař mandžuské dynastie Čching.

107 Gušričan – zemřel 17. dne 12. měsíce ženského roku Dřeva a Koně jedenáctého šedesátiletého cyklu [1654], což v gregoriánském kalendáři odpovídá 24. lednu 1655. – Jeho syn a nástupce Dajanchan byl u moci 1655–1668.

108 Ratna – „Klenot“, zřejmě domácí přízvisko nejstaršího syna a nástupce Dajanchanova Tändzin Dalajchana (1668–1701).

1674

Mezitím v [mužském] roce Dřeva a Tygra [1674] se *pching-si čchin-wang* 平西親王¹⁰⁹ Wu San-kuej, někdejší čínský Ralpačän („Vlasatec“),¹¹⁰ vzbouřil proti čínskému císaři, ale tato situace byla rychle vyřešena.

1679

V [ženském] roce Země a Ovce [1679] se Abar Sanggjäjamccho¹¹¹ stal regentem *desi*.

1683

V [ženském] roce Vody a Vepře [1683] se narodil [Šestý dalajlama] Cchangjanggjamccho.¹¹²

1685

V [ženském] roce Dřeva a Vola [1685] nastoupil [Cchangjanggjamccho] na dalajlamovský stolec.¹¹³

1686

V [mužském] roce Ohně a Tygra [1686], posledním roce jedenáctého šedesátiletého cyklu, se narodil Lama-*rinpoče* z Mönu.¹¹⁴

Dále, moje rodiště Tholi na březích řeky Maču v Kókenúrsku, zabrala poprvé většina potomků velkého krále Gušriho, jeho deseti synů od tří královen, a jiní. [Tito potomci] jsou známi jako Barún-gar [„Pravokorouhevni“] Ōledané. Později byla postavena svatyně Cchabče(?).

Potom byl do Kókenúrska poslán Mongol, Gomangský „lama v důchodu“ (*lazur*) Ngawang Thinlälhündub, kterému Pátý dalajlama udělil titul *nomunchána*.¹¹⁵ Když tam dorazil, svolal dohromady všechny úředníky z okolí kláštera Tagnago'usi¹¹⁶ při ústí [řeky] Šugšapätong(?) na horním Džulagu,¹¹⁷ který dříve drželi Džúngaři. Rozděliv zemi, přidělil každému místo k přebývání. Tak byly zřízeny „korouhve“ (gar) Pravá [Barún] a Levá [Džún]. Až do neklidného času v následujícím [žen-

109 *pching-si čchin-wang* 平西親王 – „princ pacifikátor západu“, titul udělený v roce 1662 císařem Kchang-si Wu San-kuejovi.

110 *Ralpačän* – narážka na Wu San-kueje, který si nechal růst dlouhé vlasy jako projev neposlušnosti k mandžuskému příkazu, aby si Číňané vyholovali hlavu. Čtyřicátý první tibetský král Ralpačän („Vlasatc“), pověstný svou hřívou, panoval v letech 815–838.

111 *Sanggjäjamccho* – 1653–1705, byl regentem (*desi*) Tibetu v letech 1679–1703. Viz též poznámky 30 a 126. – *Abar* – zdvořilostní výraz pro „dítě“ bylo Sanggjäjamcchovo přízvisko.

112 *Cchangjanggjamccho* – Šestý dalajlama (1683–1706?), talentovaný básník, autor milostných čtyřverší *Gullu*, pověstný svým romantickým životem. Viz též poznámku 125 a dále Kolmaš 2010b, 46.

113 *dalajlamovský stolec* – Šestý dalajlama byl uznán převtělencem svého předchůdce Pátého dalajlamy (1617–1682) tehdejší Pátým pančhenlamou Lozangješem (1663–1737).

114 *Lama-rinpoče* – Lhabzangchanův (poznámka 123) Sedmý „lžidalajlama“ Ngawang Ješegjamccho (1707–1717), narozený v roce 1686 a do úřadu uvedený v roce 1707. – *Mön* (Mönjul) – kraj jihovýchodně od Lhasy v sousedství Bhútánu.

115 *Nomunchán* – mongolský titul „chán víry“, odpovídající tibetskému čhögjal („král Nauky“).

116 *Tagnago'usi* – pravděpodobně čínský Tu-lan-kuo-s' 都蘭國寺 v Čching-chaji.

117 *Džulag* – čínské jméno řeky Ta-tchung-che.

ském] roce Dřeva a Zajíce [1675],¹¹⁸ žili všichni ve svornosti, lidí i zvířectva přibývalo, [všude] vládlo štěstí.

1697

V [ženském] roce Ohně a Vola [1697] dvanáctého šedesátiletého cyklu, když císař Kchang-si na okružní cestě po zemi projížděl městem Ning-sia 寧夏 a dorazil do Si-anu 西安, byl Tümedan Čhagnadordže-tálama¹¹⁹ a jiní vysláni, aby přizvali [na setkání s císařem] Kókenúrské úřednictvo. Současně byl tehdy vypraven [do Tibetu] také první Čangkja-*chutuchtu*,¹²⁰ aby přinesl Šestému dalajlamovi [císařský] úřední výnos a pečeť. Vůdcům Kókenúrského území bylo řečeno: „Dostavíte-li se vzdát císaři poctu, bude to [pro vás] dobré.“ Oni [na ta slova] dali a do Si-anu se dostavili.

Císař tehdy předal pečeť a titul *čchin-wanga* 親王 nejmladšímu Gušrichanovu synovi Taši-báthurovi¹²¹ a jiným udělil postupně tituly *tün-wanga* 郡王, *bejileho*, *bejiseho*, *günga* a *džasagha*,¹²² jakož i předal [všem] hojné dary. Tak si Kókenúřany poddal své moci a dobré vztahy mezi Čiňany a Mongoly svázal zlatým poutem.

Tehdy někteří vůdcové, kteří se [původně] k setkání [v Si-anu] nedostavili, jako Dajan-*chungtajdž* a jiní, přišli později do Pekingu. Lhabzang,¹²³ který [do Pekingu] nešel, se v příštím [mužském] roce Země a Tygra [1698] odebral z Baročhugagu do Předního Tibetu a usadil se v místě, kde žili dřívější mongolští králové.¹²⁴

1702

V [mužském] roce Vody a Koně [1702], kdy se byl před Pánem Dharmy [Pátým] Pančhen-*rinpočhem* Lozangješem [1663–1737] zřekl slibů mnišské disciplíny [vinaja], žil Cchangjang-gjamccho s ženou a počínal si jako světský vládce.¹²⁵ V témže

118 *neklidný rok 1675* – V tom roce císař Kchang-si nařídil Kókenúrským Mongolům, aby vyslali vojsko proti vzbouřivšímu se Wu San-kuejovi (viz poznámku 103). V roce 1675 na Kókenúřany zaútočil Galdanchan (1644–1697), v letech 1676–97 vůdce džúngarských Mongolů.

119 Čhagnadordže-tálama – vrchní siningský 西寧 lama.

120 První Čangkja-*rinpoče* – viz poznámku 3.

121 *čchin-wang* 親王 – čínský titul „dědičný princ I. třídy“, udělený Gušrichanovu nejmladšímu synovi Taši-báthurovi v roce 1698.

122 *císařské tituly* – 1) *tün-wang* 郡王 – „princ II. třídy“; 2) *bejile* (čínsky *pej-le* 貝勒) – „princ III. třídy“; 3) *bejise* (čínsky *pej-c* 貝子) – princ IV. třídy; *güng* (čínsky *kung* 公) – „císařský vévoda“; 5) *džasagha* (čínsky *ča-sa-kche* 札薩克), „náčelník“. Viz Couling 1917, 248–249.

123 *Lhabzangchan* – mladší Tändzin Dalajchanův (viz poznámku 108) syn, poslední chošúdský král Tibetu (1703–1717), za něhož došlo k džúngarské invazi do Lhasy.

124 *Baročhugag* – lokalita při Cchädamu na Tibetské náhorní plošině. Dřívější chošúdstí králové Tibetu měli v kraji *Dam* jihovýchodně od jezera Tengrinův své sídlo.

125 *Cchangjanggjamccho* – O „tajném“ soukromém životě Šestého dalajlamy po jeho odstavení z úřadu v roce 1706 koluje řada legend: o jeho tajné pouti do Khamu, poté do Centrálního Tibetu, Indie, Nepálu a jinam, 1716 měl pobývat v Alašanu, 1717 podnikl tajnou cestu do Pekingu, 1724 navštívil Urgu atd. Jeho „tajemný“ život se uzavřel v Alašanu v roce 1746. Viz Cybikov 1987, 18, 185–186; Klafkowski 1979.

roce [1702] odešel [*desi*] Sanggjägjamccho z úřadu a uchýlil se do ústraní, ustanoviv regentem svého nejstaršího syna.¹²⁶

1703

I když byl Lhabzang v [ženském] roce Vody a Ovce [1703] uveden do postavení krále, nevycházel s regentem kvůli rozporům o prvenství zadobře.

1705

Královna Ccheringtaši se nechovala dobře, proto regent a další v prvním měsíci [téhož ženského] roku Dřeva a Ptáka [1705] předložili návrh odvézt ji do Lhabzangova okresu [v Damu], odkud by je [oba potom] eskortovali do Kókenúrska. Tam však oni nešli.

[Lhabzang], aniž by se vydal do Kókenúrska, shromáždil mezitím po příchodu do „Černých vod“ (Nagčhu) vojáky a v šestém měsíci s třemi oddíly vojsk vyrazil [na Lhasu]. {Byla to vojska tamního krále z Gämothangu, vojska z průsmyku Gola, vedená Thugü-džajisangem, a z Tölungu, vedená jistým Ccheringem nebo Cchewanggjalmo}.¹²⁷

Veda je, dorazil s nimi do Goly, Gämothangu a Tölungu, kde vojska svedla lýtý boj se [spojenými] početnými vojsky třinácti myriarchií Tibetu, Khamu a Ngari a Lhasu dobyla.

Sanggjampa prchl v koženém člunu do Gongkardzongu.¹²⁸ {[Lhabzang]chanův generál Thugü-džajisang bojoval s regentovým [velitelem] Dordžerabtänem v průsmyku Gola a Thugü-džajisang Dordžerabtäna zabil. [Na místě] stojí mohyla, [označující tohoto člověka] za převtěleného démona}.

Když byl [*desi*] královninými vojáky u Kjorlungu¹²⁹ dopaden, byl „eskortován do drahocenné říše“, {to jest, byl zavražděn jistým Barčhokha Dargjab cho'ušochem(?)}

Co se týče jeho [totiž Lhabzangchana], nebylo prý – podle podání starších – pro jeho velkou moc Nejvyššího úředníka člověka více obávaného. Postrádaje stud, vydal špatné duchovní a světské zákony, které protirečily [dosavadní praxi] „dvojí tradice“ *lugzung*.¹³⁰ Tím se dopouštěl zločinů. Vzhledem k tomu si lze představit, že na Lhabzangchana později [musely] dopadnout některé květy předurčené za plody [jeho] skutků, konaných v blízkosti [chrámu] Džowo-*rinpočeho*.¹³¹ A tak se od této doby držel Lhabzangchan u královské moci [celých] dvanáct let [do roku 1717].

126 *Sanggjägjamccho* – dále zvaný též *Sanggjampa*, odešel z regentského úřadu v roce 1703, ustanoviv svým nástupcem svého nejstaršího syna. V roce 1705 byl zabit. Viz též poznámky 30 a 111. Dále Lange 1976.

127 *Nagčhu* – „Černé vody“, lokalita severně od Lhasy. – *Gola* – průsmyk na sever od Lhasy. – *Gämothang*, též *Gamothang* – lokalita na řece Kjičhu východně od Lhasy. – *Tölung* – údolí při pravé straně Kjičhu západně od Lhasy.

128 *Gongkardzong* – tvrz a město nacházející se jihovýchodně od Lhasy na jižní straně řeky Cangpo. – *Sanggjampa* – jiné jméno regenta Sanggjägjamccha (viz poznámku 126).

129 *Kjorlung*, též *Kjormolung* – klášter na úbočí hory při jižní straně řeky Tölung západně od Lhasy.

130 *lugzung* – „dvojí tradice“, totiž respektování vzájemných závazků plynoucích ze vztahu světského knížete-dobrodince (*jön*) a duchovního lamy-obětníka (*čhö*). Viz poznámku 97.

131 Viz poznámku 84.

1706

V [mužském] roce Ohně a Psa [1706] bylo rozhodnuto, že Cchangjanggamccho nebyl [pravým] převtělencem *tulku-em* [Pátého] dalajlamy. Když potom on a synové [regenta] Sanggjampy byli z nařízení čínského císaře eskortováni dolů [do Číny], stalo se jistým, že Cchangjanggamccho zemřel v Künanúru v horní části Kökenúrska. Ostatní byli odvlčeni do Dolonnúru na čacharském území.¹³²

1707

Podle předpovědi některých lamů a věštců-orakulů byl v [ženském] roce Ohně a Vepře [1707] na dalajlamovský stolec dosazen Ješegjamccho z Mönu [1707–1717].¹³³

1708

V [mužském] roce Země a Myši [1708] se v Lithangu v Khamu narodil [Sedmý] dalajlama Kalzangjamccho [1708–1757].

1713

Někdy okolo [ženského] roku Vody a Hada [1713] se vedl spor o „Pravou“ a „Levou“ korouhev mezi Dajan-*chungtaj-džem*¹³⁴ a Cchecchen(?)*-tajdžem*, který krátce předtím přišel i se svým kmenem z Džúngarska a usadil se v „Levé korouhvi“. Tehdy poslal Pančhen-*rinpočhe* [jistého] Dordžedzinpa(?)*-tulku*a [prostředkovat], a Cchecchen-*tajdž* dostal [tehdy] „Pravou korouhev“.

1716

V [mužském] roce Ohně a Opice [1716] Kökenúrští vůdcové pozvali *künziga* [„vševědoucího“] Kalzangjamccha do velkoklášteřa Kumbumu,¹³⁵ zbudovaného v místech, kde se narodil *dželama* [Congkhapa].

I když Lhabzangchan z Předního [Ü] a Zadního [Cang] Tibetu a džúngarský vůdce Cchewangrabtän-*chungtajdž* (1697–1727) dříve spolu dobře vycházeli, začal Lhabzang postupem doby tajně vyznávat starou víru. Dříve než po něm Šindže-*čhögjal* [„Pán smrti“ Jamarádža] zatoužil, odeslal jako dar do Džúngarska [nějaké] psané kletby, [ukryté] v koňských sedlech a oděvech. Džúngarští, dovědouce se o doručovateli, {jímž byl *Tibetan*, [Lhabzang]chanův učitel [bagš]}¹³⁶, těchto sedmi(?) zakletých předmětů, vypravili v [ženském] roce Ohně a Ptáka [1717] z Džúngarska staršího Ccheringdönduba¹³⁷ a dalších pět generálů {*Čhönphela*, *Thobčhiho*, *Sanggjäa* a *Dugkar-džajisanga*} s vojskem, které přes Depanagcchong(?) a Lágän(?) dorazilo do Damu.

132 *Künanúr* – nevelké jezero jižně od Kökenúru. – *Dolonnúr* – „Sedm jezer“, lokalita v Čacharsku na území dnešního Vnitřního Mongolska.

133 *Ješegjamccho* – viz poznámku 114.

134 *Dajan-chungtajdž* – Lhabzangchanův bratranec, náčelník Prave korouhve v Kökenúrsku.

135 *künzig* – „vševědoucí“, stejně jako *künkhjen* („vševědoucí“), jsou běžné zdvořilosti tituly dalajlamů. – *Kumbum* – gelugpovský velkoklášteř v Čching-chaji při jezeře Kökenúr, čínsky zvaný Tchar-s' 塔爾寺, založený v roce 1588, rodiště reformátora Congkhapy. Viz Kolmaš 2009, 119–120.

136 *bagš* – učitel, název odvozený z čínského *po-š'* 博士, „doktor“.

137 *Ccheringdöndub* starší – bratranec džúngarského vůdce Cchewangrabtána, svým vlivem druhý muž v Džúngarsku.

V té době, kdy i Lhabzang {a syn hrdiny *Thugü-džajisanga Dala-tajdž* a *Ašita*(?)} vyslali početná tibetská a mongolská vojska k utkání [s protivníkem], dostavil se [na místo] i Pančhen-*rinpočhe* Lozangješe a další k jednání o míru, avšak neuspěli.

Džúngarská vojska pronikla do Lhasy, Lhabzanga přemohla a předvedla mu pomíjivost [člověkovu] života, [to jest usmrtila ho]. Cchokjedordže, náčelník *depa* z Tagce, byl jmenován regentem.¹³⁸

1718 a 1719

Na ústní příkaz „vysokého lamy“ [*lhabcüna*] z Džúngarska Lozangphüncchoga byli v letech Země a Psa [1718] a Země a Vepře [1719] zabiti vysoký ňingmapovský lama Dordžedag-*tulku* a další. Klášterní kolej Namgjalling při Gandänphodangu¹³⁹ a kláštery Dordžedag a Mindolling a další patřící pod dozor [kláštera] Samjä byly zbořeny.¹⁴⁰ Mnišská pravidla [tří klášterů] Sera, Däpung a Gandän byla [znovu] zavedena. Všichni učení [lamové] se shromažďovali ve lhaské Khjamře¹⁴¹ a obnovili debaty o buddhistické logice [*cchänñi*]. Učenci byli řazeni podle svých odborných kvalifikací a ustanovováni na místa opatů (*khänpü*), profesorů (*lobpönü*) a byla jim prokazována nezměrná úcta.

Mezitím přišla zpráva, že Sedmý dalajlama se narodil v Lithangu v Khamu, {také že První Džamjangžäpa¹⁴² se vrátil do své země} a že Ješegjamccho byl načas umístěn na [lhaský] kopec Čagpori.¹⁴³ Potom byl Päkardzin z Mönu eskortován přes Kham dolů [do Číny] a bylo mu nařízeno zůstat v Džeholu v Mongolsku.¹⁴⁴

138 *Cchokjedordže* – džúngarský vůdce Ccheringdöndub ustanovil v roce 1717 regentem (*sakjongem*, „ochráncem země“) v Tibetu tagceského *depu* Lhagjalrabtána (zabit 1720). Cchokjedordže bylo jméno regentova otce.

139 *Gandänphodang* – dalajlamovský palác (phodang) v Däpungu, postavený z iniciativy Druhého dalajlamy Gendüngjamccha v letech 1518–1530.

140 *Dordžedag* – důležité klášterní středisko sekty ňingma v Předním Tibetu mezi Samjä a Lhasou. – *Mindolling* – ňingmapovský klášter ležící jižně od Samjä za řekou Cangpo. – *Samjä* – starobylý klášter východně od Lhasy z 8. století, tehdy v držení ňingmapovců. Viz poznámku 17. – Všechna tato tři místa, jako centra školy ňingma, byla Džúngary, litymi pronásledovateli sekty „Červených čepic“ (Žamar) a horlivými stoupenci školy „Žlutých čepic“ (Žaser), devastována. Podrobněji o džúngarské invazi a okupaci Tibetu v letech 1717–1720 viz Petech 1972, kap. 3–4, 32–65.

141 *Khjamra* – hlavní nádvoří lhaské katedrály Džókhang (Džowökhang), sloužící jako shromaždiště mnichů při učených debatách.

142 První Džamjangžäpa – „Usmívající se Maňdžušří“, vlastním jménem Ngawangcöndü, amdoský rodák (1648–1721), zakladatel kláštera Labrang (1709), autor rozsáhlého literárního díla. V Předním Tibetu pobýval od roku 1668 a do Amda se vrátil poprvé již v roce 1708. Viz Chandra 1959, 28, 45–49; Cybikov 1987, 38; Kolmaš 2010b, 99.

143 Čagpori – „Železný kopec“, pahorek naproti Potale ve Lhasě se známou fakultou tibetské medicíny (v roce 1959 padla za obět čínskému vandalství).

144 *Päkardzin* z Mönu – titul „Držitel bílého lotosu“ sedmého

1720

Když bylo *künzigovi* [Sedmému dalajlamovi] Kalzangjamcchovi třináct roků, to bylo [v mužském] roce Železa a Myši [1720], byli všichni, kteří byli ve věcech vnějších i vnitřních otevřeně a neskrývaně jedné víry a jedné touhy, z rozkazu toho, jenž „otáčí kolesem moci“,¹⁴⁵ [to jest vládně] nad východní částí světa [to jest císaře Kchang-si], vypraveni do Předního Tibetu (Ü) ve Sněžné zemi. Byli to tito: (I) z Pekingu – čtrnáctý císařův syn Jün-tchi 允禔 [s titulem] *Cang-tün čchin-wang* 藏軍親王¹⁴⁶ a vysocí úředníci s vojskem [... a dalších *sedm* vysokých duchovních a světských hodnostářů]; (II) z Kókenúrska – potomek ojratského Gušrichana Lozangtändzin *čchin-wang*,¹⁴⁷ [... a dalších *devět* vysokých duchovních a světských hodnostářů]; (III) z Alašanu – Chalšan z Čingischánova rodu [s titulem] *efu-bejile-báturdžunang*¹⁴⁸ [... a další *tři* vysocí duchovní a svěští hodnostáři].

[Skupina] se postupně ubírala podél břehů jezera [Kókenúr], Nāncchor(?), Solomo,¹⁴⁹ horního toku řeky Mačhu, [pohoří] Bajankaraula¹⁵⁰ až k řece Dičhu. Dorazivši tam, Jün-tchi *čchin-wang* se svou družinou se vrátili nazpět. Když potom [výprava] dorazila nahoře do Dungbury, [k průsmyku] Dangla a do Bogšagu(?), narazila nečekaně na vojsko ojratských Džúngarů vracující se do své země. Ale k ničemu nedošlo. Načež od Cchomora(?), Nagčhu, Radengu, Taglungu a Phumda dospěli v Kjišö do Lhasy.¹⁵¹

Potom postupně uvedli [Sedmého dalajlamu] na „druhý

„lžidalajlamy“ Ješegjamccha, rodáka z Mōnu (viz poznámku 114). – *Džehol* – tibetsky Šehor, čínsky Že-che 熱河, dnes Čcheng-te 承德. Někdejší letní císařské město vzdálené asi 180 kilometrů severovýchodně od Pekingu v dnešní provincii Che-pej 河北 (nikoli v Mongolsku!), s nákladnými stavebními napodobeninami lhaské Potaly a žikackého Tašilhünpa. Viz Kolmaš 2009, 159.

145 *otáčet kolesem moci* – tibetsky khorlō gjurwa, synonymum svrchovaného vládce čakravartina, ideálního panovníka, vládnoucího podle Buddhova učení. Kolmaš 2009, 114.

146 *Jün-tchi* 允禔 – tibetsky Žise, čtrnáctý syn císaře Kchang-si, žijící v letech 1688–1755. Měl titul *Cang-tün čchin-wang* 藏軍親王, „princ I. třídy, generál Tibetu“. Viz Petech 1972, kap. 5 (The Chinese Conquest of Tibet), 66–73.

147 *Lozangtändzin* – Gušrichanův vnuk, syn jeho desátého syna Taši-báthura *Tändzinčhögjale* (viz poznámky 12 a 175). O významné roli, kterou sehrál při vzniku čínského protektorátu v Tibetu v závěru vlády císaře Kchang-si a nástupu nové tibetské politiky císaře Jungčenga (1723–1735), viz Petech 1972, kap. 6 (The Chinese Protectorate during the last years of K'ang-hsi), 71–90, a kap. 7 (Tibet and the New Policy of Yung-cheng), 91–112.

148 *Alašan* – tibetsky Alagša, oblast severního Šen-si osídlená ordoskými Mongoly. – *Efu-bejile-báturdžunang* je mandžuský titul s významem „manžel císařské princezny“. Mayers 1897, 2 (poznámka 15).

149 *Solomo*, též *Soloma* – mongolský název pro úsek řeky Mačhu západně od jezera Caringnúr.

150 *Bajankaraula* – horský hřeben tvořící předěl horních toků řek Mačhu (Žlutá řeka) a Dičhu (Dlouhá řeka).

151 *Dungbura* – průsmyk jihozápadně od Dičhu. – *Dangla* – průsmyk v pohoří Thanglha. – *Radeng* – klášter školy Kadam severovýchodně od Lhasy (založen 1056).

Dudzin“, tibetskou Potalu,¹⁵² a [dosadili ho] na sengthi („lví trůn“) v dápungském Gandānphodangu.¹⁵³ Byla to velká slavnost všech pěti smyslových požitků.¹⁵⁴ [Dalajlama] byl nazván „korunní ozdobou“ Tibetu i Velkého Tibetu a Pánem [Buddhova] učení. Jeho věhlas naplňoval celý svět.

V některých pověstech se o lidech [z okolí] jezera [Kókenúr] tradují [tyto] příběhy z těch dob:

„Během velkých slavností v Potale byli vysocí úředníci z Číny posazeni do prostředních řad a obřadně obsluhováni, zatímco naši Kókenúrané byli posazeni dohromady do zadních řad a jídlo jim bylo servírováno v chvatu.

Za druhé, třebaže jsme [chtěli] život *depy* z Tagce [regenta Lhagjalrabtāna] zachránit, nikdo nám nenaslouchal a naše žádost vyzněla naprázdno.

Za třetí, přivedli jsme dalajlamu z Lithangu a vlastním úsilím ho dosadili na „lví trůn“. Toto sice bylo považováno za velkou věc, když to bylo potřeba, jindy to bylo znevažováno.

Navíc podle našeho názoru Gušrichanovi potomci byli od dávna ustanovováni tibetskými králi, proto by tomu tak mělo být i nyní. Přesto byl do funkce regenta *desi* dosazen Khangčennä ze Šangu v Zadním Tibetu!¹⁵⁵ V důsledku mnoha [takových] případů zalévá naše tváře pot hanby a do našich srdcí vniká trn. Jsouce [s tímto jednáním] nespokojeni, přísahali jsme před „Paládiem“ Sněžné země tibetské,¹⁵⁶ že proti Číně zvedneme revoltu.“

Slyšel jsem, že [lidé, kteří] se vrátili do Kókenúrska, [o tom] říkali všemu lidu. Nicméně bojovat, ať už proti Číně, nebo proti Tibetu, zvláště když [naš lid] žije v zemi čínského císaře, by bylo bojovat s Čínou. [Jak praví] přísloví: „Démon [čihá u dveří] na východě, [a ty posíláš] výkupné [ke dveřím] na západě!“

1721

V [ženském] roce [Železa a] Vola [1721] se vrátili.

1722

Když se [v mužském] roce [Vody] a Tygra [1722] shromáždili, neujednotili se [ani] na dřívější přísaze, [ani] na vnitřních pořádcích.

1723

V [ženském] roce Vody a Zajíce [1723], kdy nastoupil na trůn čínský císař Jung-čeng 雍正,¹⁵⁷ byla svolána [mongolská] vojska, ať už kvůli vnitřním, nebo vnějším nepokojům. Viděl jsem je na své cestě do [provincie] Ü v Tibetu. Následně,

152 *Druhý Dudzin* – „Druhý přístav“, jiný název dalajlamovského paláce ve Lhase.

153 *Gandānphodang* – viz poznámku 139. – *Lví trůn* – tibetsky sengthi, metaforické označení dalajlamovského stolce.

154 *pět smyslových požitků*, tibetsky döjōngga – potěšení skýtané pěti smyslům – zraku, sluchu, čichu, hmatu a chuti.

155 *Khangčennä* – „Z Khangčenu“, zvaný též Khangčenpa („Khangčenský“), z údolí řeky Šangčhu východně od Žikace, vlastním jménem Sōnamgalpo. Původně jeden z Lhabzangových ministrů a zároveň guvernér oblasti Ngari. V letech 1721–1727 předseda Rady ministrů-*kalōnů* (nikoli regent-*desi*).

156 „*Paládium*“ – tj. Buddhova socha či čhörten.

157 *Jung-čeng* 雍正 – 1723–1735, třetí císař dynastie Čching.

svářejíce se uvnitř [mezi sebou], napadla ve zmatku některé čínské pevnosti, avšak nerozumíce vojenským věcem, bylo to, jak když si děti hrají. Tehdy se do bojů o kontrolu nad tímto územím vložili dva čínští generálové¹⁵⁸ s velkým vojskem. Rozprášeni, jako když se orel vrhne na hejno malých ptáčat, mongolští vůdcové prchli na sever a [jejich] vojsko se rozuteklo jinam.

Jako když je měsíc zastíněn [nějakou] mocí, i země se noří do stínu. V [ženském] roce Zajíce [1723] a

1724

v [mužském] roce Draka [1724] čínská vojska v Amdu zle poničila kláštery, meditační místa a špatně nakládala s [mnoha] vysokými lamy. Dokonce i v Pekingu se ukázala děsivá znamení na zemi,¹⁵⁹ požáry a vichřice. Tehdy [Pátý] pančhen[ama]¹⁶⁰ vyslal [do Pekingu] svého člověka. S tím byl srozuměn i Čangkja-tulku.¹⁶¹ Když velmi naléhavě prosili o pomoc pro [amdoské] kláštery a meditační místa, setkali se u dharmarádže Velkého Jung-čenga s přívětivým [pochopením].

1729

V [ženském] roce Země a Ptáka [1729] byly kláštery a meditační místa obnoveny [z fondů císařovy] pokladny. Ten také nařídil zrušení pokladnou vybírané každoroční daně od klášterních komunit. Tento blahodárný nezměnitelný obyčej poskytování [státní podpory] se dobře osvědčil. Od té doby se v kláštorech a meditačních místech úspěšně šířilo naslouchání výkladům [svatých písem] a Buddhovo učení se šířilo jako oceán. Díky zavedení dobrých zákonů se štěstí a podivuhodná sláva šířily po celém Kökenúrsku a Amdu.

Když jsem pobýval v Předním Tibetu v klášterní koleji Gomang, úřadoval tehdy jako regent (*desi*) Khangčennä ze Šangu v Zadním Tibetu a jeho čtyřmi ministry (*kalöny*) byli Dordžegjalpo, Lumpanä a Ngabö Lozang, kteří pocházeli z Předního Tibetu, a mladší *kalön* Pholha-tajdž, který byl ze Zadního Tibetu.¹⁶²

158 dva čínští generálové – Nien Keng-jao 年羹堯, asi 1665–1726, „pacifikátor vzdálených končin“ – fu-jüan 撫遠. – Jüe Čung-čchi 岳鍾琪 – 1686–1754, „Sčchuanový místokráľ“ – S'-čchuan tchi-tu 四川提督.

159 děsivá znamení na zemi – narážka na ničivé zemětřesení, které 30. září 1730 postihlo Peking, způsobilo velkou zkázu ve městě a jeho okolí a za obět mu padlo na sto tisíc obyvatel. Píše o tom i moravský misionář Karel Slavíček v dopise Štěpánu Soucietovi do Paříže z 2. října 1733. Viz K. Slavíček, *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři* (1716–1735). Z latiny přeložil J. Kolmaš, Praha 1995, str. 161 a pozn. 204 na str. 245.

160 Pátý pančhenlama – Lozangješepalzungpo (1663–1737).

161 Čangkja-tulku – druhý pekingský Čangkja-chutuchtu Rolpä-dordže, jinak Ješetänpädönme či Lalitavadžra (1717–1786). Amdan, pozdější důvěrník císaře Čchien-lunga, brilantní lingvista ovládající čínštinu, tibetštinu, mongolštinu a mandžuštinu, jazykový revizor mongolského překladu *Kandžuru* a *Tandžuru*, editor slovníku *S'-tchi Čching wen-tien* (viz poznámku 4). O jeho životě a dílu viz Chandra 1959, 27, 38–45.

162 čtyři ministři – Pod Khangčennä jako předsedou Rady ministrů-kalönů v letech 1721–1727 působili: Ngaphöpa Dordžegjalpo,

Lumpanä, zasažený v srdci pěti šípy [démona] Lüme-dagpa,¹⁶³ tehdy ustavičně lamentoval: „Obecně řečeno, kdyby nebylo [oněch] tří velkoklásterů [Sery, Däpungu a Gandänu], ale zejména kolejí Gomang a Gjumä,¹⁶⁴ vládlo by v Tibetu štěstí.“ Skutečně jsem to slyšel.

I když tři ministři z Předního Tibetu měli skrytý plán, nemohli s ním vyjít ven. Teprve, když Pholha-tajdž odešel do Pholhy v Zadním Tibetu,¹⁶⁵ zosnovali svržení Khangčenpy z regentského místa [ve skutečnosti z předsednictví Rady *kalönů*]. Následně ho před chrámem Džowa [ve Lhasě] osmnáctého dne pátého měsíce [ženského] roku Ohně a Ovce dvanáctého šedesátiletého cyklu [1727] zabil. Bylo to dva roky před tím, co byly v [ženském] roce Země a Ptáka [1729] obnoveny v Amdu kláštery a meditační střediska.

Mezitím se Pholhawa („Pholhavský“) ve své tvrzi dozvěděl, že bylo vysláno zločinecké vojsko, [aby ho zabilo], a proto prchl, a i když ho pronásledovala velká armáda, unikl a získal spřátelená vojska Ngariského krále v Ladaku.¹⁶⁶ [Tato vojska] spolu s armádou Zadotibetských téměř jeden rok sváděla bitvu s vojsky Předotibetských poblíž Gjanceské pevnosti.¹⁶⁷ Na straně vojsk Předního Tibetu bojoval předotibetský hrdina Cchedag(?) a další, a na straně vojsk Zadního Tibetu byl velitel Julni(?) ze zadotibetského Našuru¹⁶⁸ [a další]. Dvacátého osmého dne pátého měsíce [mužského] roku Země a Opice [1728] byli Předotibetané poraženi a tři *kalöni* a další {celkem sedmnáct lidí} byli zajati. Současně dorazili také úředníci a vojsko vyslané císařem dharmarádžou Jung-čengem a ti, kdo se provinili, byli posláni do svých příštích životů [to jest byli popraveni].

Pholha-tajdž obdržel z císařova poručení titul *tün-wanga*, udělena mu pochvala a byl ustanoven „tibetským králem“ (*bögjal*). Od té doby pronásledování Gedänpy úplně ustalo a rozšířila se [praxe náboženských] výkladů, diskusí a písemné tvorby.¹⁶⁹ Celé území Sněžné země se těšilo hojnosti štěstí.

Lumpanä Tašigjalpo a Džarawa Lodögjalpo – všichni z Předního Tibetu; a Pholhanä Sönamtobjä ze Zadního Tibetu. Viz Petech 1972, 283.

163 Lüme-dagpa – doslova „Vlastník ne-těla“, epitet démona chlípčnosti, nazývaného též „Držitel pěti šípů“ (Dangapa), totiž pomatenosti, roztouženosti, otupělosti, vyprahlosti, smrti.

164 Gomang – bohoslovecký dacchang v Däpungu (viz poznámku 16). – Gjumä – gelugpovská fakulta nižších tantrických studií, nacházející se v severovýchodní části Lhasy poblíž kláštera Meru.

165 Pholha – tvrť mezi Žikace a Gjance v Zadním Tibetu. Rodiště *kalöna* Pholhanä („Z Pholhy“), též Pholhawy („Pholhavský“) či Pholha-wanga Sönamtobjä (viz poznámku 162), strůjce atentátu na předsedu Rady *kalönů* Sönamgjalpa (viz poznámku 155).

166 Ladak – území v údolí řeky Sindhu, ovládané Tibeťany a dříve Tibetu patřící. Dnes je součástí indického svazového státu Džammú a Kašmír. – Ngariský král – ve skutečnosti guvernér nejzápadnější části Zadního Tibetu Ngari. Byl jím Cchetänrabdžam, starší bratr Khangčennäuv.

167 Gjance – město a tvrť v jižním Tibetu jihovýchodně od Žikace na řece Ňangču.

168 Našur – lokalita východně od Gjance.

169 výklady, diskuse, písemná tvorba – tibetský čhä, cö, com, běžná

1748

Později, to bylo v [mužském] roce Země a Draka třináctého šedesátiletého cyklu [1748], Dalajbátur,¹⁷⁰ Pholha-wangův mladší syn drsných mravů, zabral místo regenta [ve skutečnosti „krále“]. Jeho srdce však železným hákem držel [démon smrti Mára] Dū a stal se dokonce nepřitelem [Buddhova] učení. Zanedlouho však byl [v roce 1750] z císařova rozkazu usmrčen a jím tradice tibetských regentů (*desiū*) skončila.¹⁷¹

Po [Jung-čengovi] se chopil moci císař Čchien-lung a i v Tibetu nastal čas prosperity. V tom roce se narodil [Šestý] Pančhen-rinpoče Paldänješe,¹⁷² převtělenec svého předchůdce. A v [mužském] roce Země a Tygra třináctého šedesátiletého cyklu [1758] přišel na svět Osmý dalajlama Džampalgjamccho.¹⁷³

1779

V [ženském] roce Země a Vola [1779] se *künkhjen* („vševědoucí“) Pančhen[lama] vydal na cestu, aby lidem na východní straně hlásal buddhismus.

1780

V [mužském] roce Železa a Myši [1780] Pančhen-rinpoče doputoval do Pekingu, sídelního města Číny. Díky zdvojenému duchovně-světskému vládnutí ve třech zemích – Číně, Tibetu a Mongolsku, [reprezentovanému] císařem Čchien-lungem, velkým vladařem, a Čangkja-rinpočem, vlivným mistrem [Buddhova] učení, se naděje a touhy [lidí] naplňovaly [způsobem], který soutěžil s mocným „všesplňujícím klenotem“ (jižinnorbu).

Po jedenačtyřiceti letech [v úřadu se tento] pančhenlama z údolí smrti znovu vrátil do Tibetu mezi živé.¹⁷⁴

1781

Když jsme se v [ženském] roce Železa a Vola [1781] doslechli, že v Zadním Tibetu přišel na svět [sedmý pančhenlamův] převtělenec, bylo to, jako když z vrcholů na východě zazáří mocné slunce a myslí nás všech se rozjasnily jako květ stolistého [lotosu].

Taši-báturwang, nejmladší z deseti [Gušrichanových] synů Tändzinčhögjal a jeho syn Lozangtändzin se se mnou setkali a projevíli mi svou úctu.¹⁷⁵ Pro toto [všechno] jsou jiná území

činnost tibetských lamů, tzn. byl v plném rozsahu obnoven náboženský život v zemi.

170 *Dalajbátur* – mongolský titul mladšího syna Pholhawova, „krále“ Gjurmenamgjala (mezi roky 1747–1750).

171 *konec desiū* – Po smrti „krále“ Gjurmenamgjala císař Čchien-lung nařídil, aby byl Tibet spravován dalajlamou s pomocí Rady čtyř *kalönů*. Úřad a titul regenta *desi* byl zrušen. (Později používaný titul *desi* sloužil k označení lamy, který převzal funkci dalajlamovy agendy v době jeho nezletilosti.)

172 *Šestý pančhenlama* – Lozang Paldänješe (1738–1780), schopný diplomat a nadaný duchovní spisovatel. V roce 1780 pobyl krátce v Pekingu u císaře Čchien-lunga, který mu také udělil čestný titul *pančhen-erdeni* („vzácný veleučencem“). Jeho stručnou biografii viz Chandra 1959, 9, 22–23; Cybikov 1987, 258–259; Kolmaš 2010b, 91.

173 *Osmý dalajlama* – Džampalgjamccho (1758–1804).

174 *Sedmý pančhenlama* – Lozang Tändpäňima (1781–1853), který po „jedenačtyřiceti letech“ (ve funkci) zemřel v roce 1780, se opět „vrátil mezi živé“, tj. převtělil se do osoby svého nástupce.

175 *Taši-báturwang* – nejmladší z Gušrichanových deseti synů

nesrovnatelná s [Kökenúrskem]. Podrobný rodokmen Gušrichanova potomstva vládnoucího tomuto území jsem sestavil ve své práci „Původ Nauky“, *Čhödžung*.¹⁷⁶

1786

V současné době, v [mužském] roce Ohně a Koně třináctého šedesátiletého cyklu [1786] potomky Gušrichana, kteří žijí v Kökenúrsku a v Alašanu, jsou tito:

A) Na pravé straně řeky Maču: *wang* 王 Ngawangdargjä, *džasagh* Lozangtändzin, *džasagh* Lumbum a *tajdž* Čhöpäl.

B) Na levé straně řeky Maču: *wang* Sönamdordže, Gangkar-wang, *bejile* Džigmeješe, *bejise* Cchokjedordže, *güng* Sönamtobgjä, *güng* Gendündöndub, *güng* Čhökjongkjab, *džasagh* Künzangcchering, *džasagh* Paldžor, *džasagh* Čhagdor, *džasagh* Bandhe, *džasagh* Norburinčhen, *džasagh* Dordže, Khurlug-bejise Lozangcchetän, *džasagh* Lhakjab, *džasagh* Gendünkjab, Cchädam-*džasagh* Gandäntänkjong, *džasagh* Čhöcünkjab a *džasagh* Tašičhönphel.

C) Ostatní jsou: Džungar-*bejile* Čhökjongkjab, Džungar-*bejise* Čhimedawa, Chode-*güng* Tamdin, Torgút-*džasagh* Könchog, *džasagh* Dolmakjab, *džasagh* Urgjän, *džasagh* Samdubjamccho a Chalcha-*džasagh* Cchethar. – Říká se, že dnes je tam třiatřicet *chošúnů* a sto a jeden *sumy*.¹⁷⁷

D) V Alašanské korouhvi: Che-si *čchin-wang* Wangčhenpalbar a jeho bratři, kteří jsou *güngy*, a další [hodnostáři].

Dále jsou ještě *güng* Dordžecchetän, Thusa-*lagči* Cchewangdordže, Thusa-*lagči* Džigčekjab a mnoho jiných *tajdžů*.

*

Nechť výše vylíčené „Letopisy Kökenúrska“ – *Cchongöngji lurgjü*, jsou jako právě vycházející kotouč měsíce v úplňku!

Nechť všechny skutky lamů, králů, ministrů a lidu tří [zemí] – Číny, Tibetu a Mongolska, jsou jako jasné světlo pronikající otvory mezi nejkrásnějšími duhovými mraky pomalu se sunoucími oblohou!

Nechť vyprávění o potěšujících událostech této země jako chladivé paprsky odstraňuje horečnaté bolesti znavených myslí!

Nechť zároveň jasné paprsky světla prozařují temnotu [lidské] nevědomosti!

Nechť se tímto libě znějícím příběhem rozpučí v zahradách vodní lilie!

Nechť jsou [„Letopisy Kökenúrska“] podivuhodnou podívanou, která nikdy neunaví zrak lidí, ať zblízka či zdáli! *Emaho!* (Ó, jak skvělý [to příběh Kökenúrska!])¹⁷⁸

Tändzinčhögjal (1632–1714). – *Lozangtändzin* – *Tändzinčhögjalův* syn (viz poznámky 12 a 147). K setkání se Sumpa-*khänpem* došlo mezi roky 1712 (kdy nastoupil Sumpa-*khänpo* do noviciátu v Gönlungu) a 1714 (kdy Taši-báturwang zemřel).

176 *Čhödžung* – rozumí se Sumpa-*khänpovo* dílo *Pagsam džöňzang* („Dobrý strom splňující přání“) z roku 1748. Viz poznámku 20; dále Kolmaš 2010b, 102 a 114–115.

177 *Chošün* – mongolsky „prapor, korouhev“, menší územněsprávní jednotka pod ajmaky („krají“). – *Sum* – mongolsky „šíp“, nejnížší územněsprávní jednotka u Mongolů v hierarchii ajmak – chošün – sum.

178 *Emaho!* – citoslovce vyjadřující uznalý údiv: „Ó, jak skvělé!“

LITERATURA

- Bičurin, I. (N. J.) (1833): *Istorija Tibeta i Chuchunora*, I–II. St. Petěrburg.
- Bira, Š. (1960): *Mongolskaja tibetozjazyčnaja istoričeskaja literatura (XVII–XIX vv.)*. Ulánbátar.
- Bira, Š. (1975): Někotoryje novyje dannyje o Sumba-Chambo Išbalžire. *Sovremennaja Mongolija* (Ulánbátar), t. II (10), fasc. 20.
- Cch'-chaj* 辞海 [Encyklopedický slovník „Moře slov“], I–III (1987). Šanghaj.
- Couling, S. (1917): *The Encyclopaedia Sinica*. Shanghai: Kelly and Walsh.
- Cybikov, G. C. (1987): *Cesta k posvátným místům Tibetu*. Z ruštiny přeložil Josef Kolmaš. Praha: Vyšehrad. 2. vyd. (2001), Praha: Argo.
- Čang, I-sun 張怡蓀 (ed.) (1985): *Bod-Rgja cchig-mdzod čhen-mo/Cang Chan ta cch'-tien* 藏漢大辭典 [Velký tibetsko-čínský slovník], I–III. Peking.
- Čung-chua žen-min kung-che-kuo ti-tchu-ti 中華人民共和國地圖集 [Atlas Čínské lidové republiky] (1957). Peking.
- Dandaron, B. D. (1965): *Opisanije tibetskich rukopisej i ksilografov Burjatsko-go kompleksnogo naučno-issledovatel'skogo instituta*, vypusk II. Moskva, 6–8.
- Das, S. Ch. (1889): Life of Sum-pa Khan-po, also styled Yešes-Dpal-hbyor, the author of the Reñumig (Chronological Table). *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, LVIII. Part I. (History, Antiquities, &c.), II, 37–39.
- Das, S. Ch. (1902, 1951): *A Tibetan-English Dictionary with Sanskrit Synonyms*. Calcutta: Bengal Secretariat Book Depôt.
- De Jong, J. W. (1967): Sum-pa mkhan-po (1704–1788) and his Works. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, XXVII, 208–217.
- Dge bšes Čhos kji grags pa/Ke-si Čchü-ča 格西曲札 (1957): *Brda dag ming cchig gsal ba/Cang-wen cch'-tien* 藏文辭典 [Tibetsko-čínský slovník]. Peking.
- Dhondup, K. (1978): Gedun Chophel: the Man Behind the Legend. *Tibetan Review*, XIII (10), 10–18.
- Dreyer, J. T. (1976): *China's Forty Millions*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.
- Dungkar, L. K. (2002): *Dung-dkar cchig-mdzod čhen-mo* (Dungkar Tibetological Great Dictionary). Peking: China Tibetology Publishing House.
- Filchner, W. (1954): *Kumbum. Lamaismus in Lehre und Leben*. Zürich: Rascher.
- Howorth, H. H. (1876): *History of the Mongols*. Part I. London: Longmans, Green.
- Chandra, L., ed. (1959): *Dpag-bsam ljon-bzang*, Part III. New Delhi (Šata-piṭaka, 8).
- Chandra, L. (1963): *Materials for a History of Tibetan Literature*, I–II. New Delhi (Šata-piṭaka, 28, 29).
- Chopel, G. (1978): *The White Annals (Deb-ther dkar-po)*. Translated by Samten Norboo. Dharamsala: Library of Tibetan Works & Archives.
- Jü, Tao-čchüan 于道泉 (1930): *Cchang's dbjangs rgja mcho'i mgul glu* [Cchang-jangjamchovy Písně]. Academia Sinica, The National Research Institute of History and Philology, Series A, No. 5. Pej-pching 北平.
- Kämpfe, Hans-Rainer (1976): *Ni ma'i zer/Naran-u gerel. Die Biographie des 2. Pekinger lČang skya-Qutuqtu Rol pa'i rdo rje*. St. Augustin (Monumenta Tibetica Historica, II/1).
- Karmay, H. (1980): Dge-'dun Chos-'phel, the artist. In: M. Aris and Aung San Suu Kyi, eds., *Tibetan Studies in Honour of Hugh Richardson*. Warminster: Aris & Philips, 145–149.
- Klafkowski, P. (1979): *The Secret Deliverance of the Sixth Dalai Lama as Narrated by Dharmatāla*. Wien 1979 (Wiener Studien zur Tibetologie und Buddhismuskunde, Heft 3).
- Kolmaš, Josef (1973): Tibetan Sources. In: D. Leslie et al. (eds.), *Essays on the Sources for Chinese History*. Canberra: Australian National University Press, 129–140.
- Kolmaš Josef (1980): China's Minority Nationalities (Some Statistical observations). *Archiv Orientální*, 48 (1), 1–21.
- Kolmaš, Josef (1982): Dge-'dun Chos-'phel (1905–1951): Artist, Scholar and Nationalistic Intellectual (From the history of Indo-Tibetan Cultural relations) In: Filipický, Jan, ed., *Academician Vincenc Lesný and Indian Studies (Centenary Commemoration Volume)*. Praha, 121–136.
- Kolmaš, Josef (1994): *The Ambans and Assistant Ambans of Tibet (A Chronological Study)*. *Archiv orientální Supplementa VII*. Prague.
- Kolmaš, Josef (2009): *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha: Libri.
- Kolmaš, Josef (2010a): Mandžuský pětijazyčný vokabulář. *Fragmenta Ioanneae Collecta* 12. Sv. Jan pod Skalou.
- Kolmaš, Josef (2010b): *Slovník tibetské literatury*. Praha: Libri.
- Kolmaš, Josef (2011): *Stručná historie států – Tibet*. Praha: Libri.
- Kolmaš, Josef – Malina, Jaroslav (2005): Čína z antropologické perspektivy. In: Malina, Jaroslav, ed., *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů*, 21. svazek. Edice Scientia Nadace Universitas. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.
- Kolmaš, J. – Vančíková, C. P. (1990): Tibetologica Buryatica (A Contribution to the bibliography of Tibet). *Archiv orientální*, 58 (1), 60–75.
- Lange, K. (1976): *Die Werke des Regenten Sañs rgyas rgya mcò (1653–1705)*. Berlin.
- Mackerras, C. (1995): *China's Minority Cultures*. New York: Palgrave Macmillan.
- Martin, D. (1997): *Tibetan Histories. A Bibliography of Tibetan-language Historical Works*. London: Serindia Publications.
- Mayers, W. F. (1897): *The Chinese Government. A Manual of Chinese Titles Categorically Arranged and Explained, with an Appendix*. Shanghai: Kelly & Walsh Limited.
- Mayers, W. F. (1924, reprint 1939): *The Chinese Readers's Manual*. Shanghai: American Presbyterian Mission Press.
- Monier-Williams, Sir Monier (1899): *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: Oxford Clarendon Press.
- Nie, Čchung-čchi 聶崇岐 (1947): Man-kuan chan-s' 滿官漢釋 [Čínské výklady mandžuských úředních titulů]. *Yenching Journal of Chinese Studies*, 32, 97–115.
- Nietupski, P. K. (1999): *Labrang. A Tibetan Buddhist Monastery at the Crossroads of Four Civilizations*. Ithaca, New York: Snow Lion Publications.
- Norboo, S. (1977): Life and Works of Gedun Chophel. *Tibetan Review*, XII (6), 12–13, 16.
- Petech, L. (1959): The Dalai-Lamas and Regents of Tibet: A Chronological Study. *T'oung Pao*, XLVII, Livr. 3–5, 358–394.
- Petech, L. (1966a): Notes on Tibetan History of the 18th Century. *T'oung Pao*, LII, 261–292.
- Petech, L. (1966b): Tibet. In: *Handbuch der Orientalistik, Erste Abteilung, Fünfter Band, Fünfter Abschnitt: Geschichte Mittelasiens*. Leiden / Köln 1966, str. 311–371, zejména str. 334 et seq. (IV. Die Theokratie).
- Petech, L. (1972): *China and Tibet in the 18th Century*. 2. vydání. Leiden: Brill.
- Pubajev, R. J. (1969): *Buddijskaja kosmologija v istoričeskom trude Sumba-Chambo „Drevo sozercanija“*. MIFCA, vypusk 3.
- Pubajev, R. J. (1971a): Voprosy tekstologii istoričeskogo sočinenija Sumba-Chambo „Pagsam-Čžonsan“, in: *Tibetica. Materialy tibetologičeskogo seminaru*. Ulan-Ude.
- Pubajev, R. J. (1971b): Pervod iz istoričeskogo sočinenija Sumba-Chambo „Pagsam-čžonsan“. Vagin-Dara-Galba-Badra-Dana. MIFCA, vypusk 5.
- Pubajev, R. J. (1974): Materialy po istorii Mongolii v trude „Pagsam-čžonsan“ Ješej-Balčžora In: *Materialy i issledovanija po Mongolii*. Ulan-Ude.
- Pubajev, R. J. (1978): Osobennosti teksta istoričeskogo sočinenija Sumba-Chambo „Pagsam-čžonsan“ i ich interpretacija pri perevode In: *Issledovanija po istorii i filologii Centralnoj Azii*. Ulan-Ude.
- Pubajev, R. J. (1981a): „Pagsam-čžonsan“ – Pamjatnik tibetskoi istoriografii XVIII veka. Novosibirsk.
- Pubajev, R. J. (1991): *Pagsam-džonsan: Istorija i chronologija Tibeta*. Novosibirsk.
- Pubayev, R. E. (1981b): The Historical Treatise *dPag-bsam ljon-bzang* by Sum-pa mkhan-po (1704–1788). Peculiarities in the Text and their Interpretation in Translation. Transl. from the Russian by Stanley Frye. *The Tibet Journal*, VI (1), 14–23. – Viz Pubajev 1978.
- Pubajev, R. J. (1991): *Pagsam-džonsan: Istorija i chronologija Tibeta*. Novosibirsk.
- Richardson, H. (1978): Gedun Chophel's „Unfinished“. The White Annals (Deb-ther dkar-po) by Gedun Chophel. *Tibetan Review*, XIII (10), 19–22.
- Richardson, H. E. (1962): *A Short History of Tibet*. New York: E. P. Dutton.

- Rockhill, W. W. (1910): The Dalai Lamas of Lhasa and Their Relations with the Manchu Emperors of China (1644–1908). *T'oung Pao*, XI, 1–104.
- Serruys, H. (1958): Genealogical Tables of the Descendants of Dayan-Qan. *Central Asiatic Studies*, III, 20–27.
- Schram, L. M. J. (1957): The Monguours of the Kansu-Tibetan frontier, Part II: Their religious life. *Transactions of the American Philosophical Society*, New Series, 47 (I), Philadelphia, 32–33.
- Schwarz, M. (2010): *Stručná historie států – Mongolsko*. Praha: Libri.
- Slobodník, Martin (2002a): Konstitutivní prvky identity Tibeťanů v okrajových oblastech – na příkladě regionu Amdo. *Český lid*, 89 (4), 351–361.
- Slobodník, Martin (2002b): *Labrang: Tibetický buddhistický klášter v socialistické Číně (dokumenty a svědectví)*. Bratislava: Lungta.
- Stoddard, H. (1985): *Le mendiant de l'Amdo*. Paris: Société d'ethnographie.
- Sum-pa mkhan-po (1964): *History of India*. Edited by Ta-bla-ma. Delhi.
- Sumpa Khanpo (1748): *Phags jul rgja nag čen po bod dang sog jul du dam pa'i čhos bjung cchul dpag bsam ldžon bzang* [Dějiny buddhismu v Indii, Číně, Tibetu a Mongolsku, „Dobrý strom splňující přání“].
- Sumpa Khanpo (1786): *Mccho sngon gji lo rgjus sogs bkod pa'i cchangsglu gzar sňan* [Letopisy Kókenúrska].
- Šima, J. – Luvsandžav, Č. (1987): *Mongolsko-český a česko-mongolský kapesní slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Tarthang Tulku (2006): *Starověký Tibet*. Z angličtiny přeložil Josef Kolmaš. Praha: Vyšehrad.
- Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol. Vysvobození v bardu skrze naslouchání* (1991, 2008). Z tibetštiny přeložil Josef Kolmaš. Praha: Odeon.
- Vostrikov, A. I. (1962): *Tibetskaja istoričeskaja literatura*. Moskva (Bibliotheca Buddhica, 32): Petěrburškoje vostokoveděnije.
- Wan, Kuo-ting 萬國鼎 (1958): *Čung-kuo li-s' ťi-nien piao* 中國歷史紀年表 [Chronologické tabulky k dějinám Číny]. Peking: Šang-wu jin-šu-kuan 商務印書館.
- Wylie, T. V. (1962): *The Geography of Tibet According to the 'Dzam-gling-rgyas-bšhad*. Roma (Serie Orientale Roma, 25).
- Yang, Ho-Chin (1969): *The Annals of Kokonor*. Bloomington: Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series, 106.
- Žagabpa, W. D. (2000, 2008): *Dějiny Tibetu*. Z angličtiny přeložil Josef Kolmaš. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Cchädam (*cchwa'i 'dam*)
 Cchangianggjamccho (*cchangsg dbjangsg rgja mccho*)
 cchänñi (*mcchan ñid*)
 Cchedag (*cche bdag*)
 cchepagme (*cche dpag med*)
 Cchering (*cche ring*)
 Ccheringdöndub (*cche ring don grub*)
 Ccheringtaši (*cche ring bkra šis*)
 Cchetänrabdžam (*cche brtan rab 'bjams*)
 Cchethar (*cche thar*)
 Cchewangdordže (*cche dbang rdo rdže*)
 Cchewanggjälmo (*cche dbang rgjal mo*)
 Cchewangrabtän (*cche dbang rab brtan*)
 Cchodüngön (*mccho bdun dgon*)
 Cchogthu (*cchog thu*)
 Cchokjaring (*mccho skja ring*)
 Cchokjedordže (*mccho skje rdo rdže*)
 Cchomora (*mccho mo ra*)?
 Cchongöngji lurgjü (*mccho sngon gji lo rgjus*)
 Cchongöngji lurgjü sog köpä cchangglu sar ñän (*mccho sngon gji lo rgjus sogs bkod pa'i cchangsglu gzar sňan*)
 Cchongönpo (*mccho sngon po*)
 Cchongoring (*mccho sngo ring*)
 Cchoňingri (*mccho sňing ri*)
 ci (*rcis*)
 cिकar (*rcis dkar*)
 cinag (*rcis nag*)
 cö (*rcod*)
 com (*rcom*)
 Congkha (*cong kha*)
 Congkhapa Lozangdagpa (*cong kha pa blo bzang grags pa*)
 cünčhung (*bcun čhung*)

TRANSLITERACE TIBETSKÝCH VÝRAZŮ

- A**
 Abar (*a bar*)
 Ači (*a čhi*)?
 Akja (*a skja*)
 Alagša (*a lag ša*)
 Amdo (*a mdo*)
 Amñemačhen (*a mjes ma čen*)
- B**
 Bandhe (*ban dhe*)
 Barčhokha Dargjab cho'ušoče (*bar čho kha dar rgjab cho'u šo čhe*)?
 bardo (*bar do*)
 Baročhugag (*ba ro čhu 'gag*)
 Beri (*be ri*)
 Bö (*bod*)
 Böčhen (*bod čen*)
 bögjal (*bod rgjal*)
 Bogšag (*bog šag*)?
 böñ (*bon*)
 Butön Rinčhendub (*bu ston rin čen grub*)
- C**
 Cang (*gcang*)
 Cangpa (*gcang pa*)
 Cangpo (*gcang po*)
 Cchabče (*cchab čhe*)
- Č**
 Čagpori (*lčags po ri*)
 Čangkja (*lčang skja*)
 čhä (*čhad*)
 Čhagdor (*phjag rdor*)
 Čhagnadordže-tálama (*phjag na rdo rdže twa bla ma*)
 čhangčhub (*bjang čhub*)
 Čhimedawa (*čhi med zla ba*)
 čhö (*mčhod*)
 Čhöcünkjab (*čhos bcun skjabs*)
 Čhödžung (*čhos 'bjung*)
 Čhögjal-namsum (*čhos rgjal rnam gsum*)
 Čhogthu (*čhog thu*)
 čhöjön (*mčhod jon*)
 Čhökjigjalcchän (*čhos kji rgjal mcchan*)
 Čhökjiwangčhug (*čhos kji dbang phjug*)
 čhökjong (*čhos skjong*)
 Čhökjongkjab (*čhos skjong skjabs*)
 Čholkhasum (*čhol kha gsum*)
 Čhöndzingenphel (*čhos 'dzin dge 'phel*)
 Čhöñphel (*čhos 'phel*)
 Čhöpal (*čhos dpal*)
 čhörten (*mčhod rten*)
 Čone (*čo ne*)
 Čoni (*čo ni*)
- D**
 dacchang (*grwa cchang*)
 dalajlama (*twa la'i bla ma*)

Dala-tajdž (*da la the dže*)
 Dam (*'dam*)
 Dangapa (*mda'lnga pa*)
 Dangla (*ldang la*)
 Debther karpo (*deb ther dkar po*)
 Debther Šelgimelong (*deb ther šel gi me long*)
 depa (*sde pa*)
 Däpung (*'bras spungs*)
 desi (*sde srid*)
 Diču (*'bri čhu*)
 Digung (*'bri gung*)
 dilän (*dris lan*)
 döjön nga (*'dod jon lnga*)
 Dokham (*mdo khams*)
 dol (*grol*)
 Dolmakjab (*sgrol ma skjabs*)
 Domä (*mdo smad*)
 Dönjödordže (*don jod rdo rdže*)
 Dönjögjalpo (*don jod rgjal po*)
 Dordže (*rdo rdže*)
 Dordžecchetän (*rdo rdže cche brtan*)
 Dordžedag (*rdo rdže brag*)
 Dordžedag-tulku (*rdo rdže brag sprul sku*)
 Dordžedzinpa-tulku (*rdo rdže 'dzin pa sprul sku*)
 Dordžegjalpo (*rdo rdže rgjal po*)
 Dordžerabtän (*rdo rdže rab brtan*)
 Dotö (*mdo stod*)
 Dü (*bdud*)
 Dudzin (*gru 'dzin*)
 Dugkar-džajisang (*gdugs dkar dže'i sang*)
 Dugpa (*'brug pa*)
 Dungbura (*dung bu ra*)
 Düsumkhjenpa (*dus gsum mkhjen pa*)
 Dzaču (*rdza čhu*)
 Dzamling čišä (*'dzam gling spji bšad*)
 dzong (*rdzong*)
 Džamjang (*'džam dbjangs*)
 Džamjangžäpa (*'džam dbjangs bžad pa*)
 Džampal (*'džam dpal*)
 Džampalgjamccho (*'džam dpal rgja mccho*)
 Džang (*'džang*)
 Džarawa (*šbjar ra ba*)
 dželama (*rdže bla ma*)
 Džigčhekjab (*'džigs bjed skjabs*)
 Džigmeješe (*'džig med je šes*)
 Džigmesamtän (*'džigs med bsam gtan*)
 Džigtengönpo (*'džig rten mgon po*)
 Džókhang (*džo khang*)
 Džowo (*rdžo bo*)
 Džowökhang (*džo bo'i khang*)
 Džowo-rinpoče (*džo bo rin po čhe*)
 Džulag (*'džu lag*)

E
 emaho (*e ma ho*)

G
 Gamothang (*dga' mo 'phrang*)
 Gämothang (*rgad mo 'phrang*)
 Gampopa (*sgam po pa*)
 Gandän (*dga' ldan*)
 Gandänpodang (*dga' ldan pho brang*)

Gandäntänkjong (*dga' ldan bstan skjong*)
 Gangkar (*gangs kar*)
 Gangtese (*gangs te se*)
 Gangtise (*gangs ti se*)
 Garu-locawa (*'ga' ru lo ca ba*)
 gecchul (*dge cchul*)
 Gedän (*dge ldan*)
 Gedänpa (*dge ldan pa*)
 Gelug (*dge lugs*)
 Geluppa (*dge lugs pa*)
 Gendün Čhönphel (*dge 'dun čhos 'phel*)
 Gendündöndub (*dge 'dun don 'grub*)
 Gendüngjamccho (*dge 'dun rgja mccho*)
 Gendünkjab (*dge 'dun skjabs*)
 Gesar (*ge sar*)
 Gjance (*rgjal rce*)
 Gjümä (*rgjud smad*)
 Gjurmenamgjal (*'gjur med rnam rgjal*)
 Gokar (*mgo dkar*)
 Gola (*rgo/sgo la*)
 Gomang (*sgo mang*)
 Gongkardzong (*gong dkar rdzong*)
 Gönlung (*dgon lung*)
 Gönlungčhamling (*dgon lung bjams gling*)
 Gönlunggönčhen (*dgon lung mgon čhen*)
 Gönlunggönpa (*dgon lung dgon pa*)
 Gönpodong (*mgon po gdong*)
 Gullu (*mgul glu*)
 Gungthang (*gung thang*)
 Guru Čhöwang (*gu ru čhos dbang*)

H
 Hor (*hor*)

CH
 Češi (*ho'u šod*)?

J
 Jamdog (*jar 'brog*)
 Jamdogccho (*jar 'brog mccho*)
 Ješegjamccho (*je šes rgja mccho*)
 Ješepaldžor (*je šes dpal 'bjor*)
 Ješepaldžor Sumpa-pandita-khänpö Sungbumgji karčhag (*je šes dpal 'bjor sum pa pandita mkhan po'i gsung 'bum gji dkar čhag*)
 Ješetänpädönme (*je šes bstan pa'i sgron me*)
 jigkur (*jig bskur*)
 jizinnorbu (*jid bžin nor bu*)
 jön (*jon*)
 Julni (*jul ni*)
 Juthog Jöntängönpo (*g.ju thog jon tan mgon po*)

K
 Kadam (*bka' gdams*)
 Kagjü (*bka' brjud*)
 kalön (*bka' blon*)
 Kalzangcchetän (*bskal bzang cche brtan*)
 Kalzangjamccho (*bskal bzang rgja mccho*)
 Kandžur (*bka' 'gjur*)
 Känlho (*kan lho*)
 kar (*dkar*)
 Karma (*karma*)
 Karmakagjü (*karma bka' brjud*)

Karma (karma pa)
 Khače (kha če)
 Kham (kham)
 Khangčennä (khang čen nas)
 Khangčhenpa (khang čen pa)
 khänpo (mkhan po)
 Khjamra ('khjam/khjams ra)
 khorlō gjurwa ('khor los sgjur ba)
 Khurlug (khur lug)
 Kjangthanggang (rkjang thang sgang)
 Kjičhu (skjid čhu)
 Kjišö (skjid šod)
 Kjorlung (skjor lung)
 Kjormolung (skjor mo lung)
 Könčhog (dkon mčhog)
 Kongpo (kong po)
 Kumbum (sku 'bum)
 Künganúr (kun dga' no'ur)
 künkhjen (kun mkhjen)
 Künzangčhering (kun bzang cche ring)
 künzig (kun gzigs)

L

Labrang (bla brang)
 Ladak (la dwags)
 Lágän (lwa rgan)?
 Lama čhöpä čhoga (bla ma mčhod pa'i čho ga)
 Lama-rinpoče (bla ma rin po če)
 lamän (bla sman)
 Lamo (la mo)
 Lamrim čhenpo (lam rim čen po)
 Langkarčän (glang dkar čan)
 lazur (bla zur)
 lhabcün (lha bcun)
 Lhabzang (lha bzang)
 Lhagjalrabtän (lha rgjal rab brtan)
 Lhakjab (lha skjabs)
 Lhasa (lha sa)
 Lhokha (lho kha)
 ling (gling)
 Lingräpa Pämardžde (gling ras pa pad ma rdo rdže)
 Lithang (li thang)
 lobjön (slob dpon)
 Lodöjalpo (blo gros rgjal po)
 Lozang Čhökjigjalčhän (blo bzang čhos kji rgjal mcchan)
 Lozang Čhökjiñima (blo bzang čhos kji ñi ma)
 Lozang Paldänješe (blo bzang dpal ldan je šes)
 Lozang Tändzingjamccho (blo bzang bstan 'dzin rgja mccho)
 Lozang Tänpägalčhän (blo bzang bstan pa'i rgjal mcchan)
 Lozang Tänpäñima (blo bzang bstan pa'i ñi ma)
 Lozangcchetän (blo bzang cche brtan)
 Lozangcöndü (blo bzang brcon 'grus)
 Lozangdagpa (blo bzang grags pa)
 Lozangješe (blo bzang je šes)
 Lozangješepalzungpo (blo bzang je šes dpal bzang po)
 Lozangphüncchog (blo bzang phun cchogs)
 Lozangtändzin (blo bzang bstan 'dzin)
 Lozangtänphel (blo bzang bstan 'phel)
 luggi sogpa (lug gi sog pa)
 lugsung (lugs zung)
 Lumbum (klu 'bum)
 Lüme-dagpo (lus med bdag po)

Lumpanä (lum pa nas)
 lurgjü (lo rgjus)

M

mačhu (rma čhu)
 mangdža (mang dža)
 mänrampa (sman rams pa)
 Marmedzä Ješe (mar me mdzad je šes)
 Meru (rme ru)
 Mindolling (smin grol gling)
 Mön (mon)
 Mönjul (mon jul)
 Mönlam-čhenpo (smon lam čen po)
 Mönpa Päkardzinpa (mon pa pad dkar 'dzin pa)

N/Ñ

Nächen (sna čen)
 nag (nag)
 Nagčhu (nag čhu)
 Ňagčhu (ňag čhu)
 Namccho (gnam mccho)
 Namgjalling (rnam rgjal gling)
 Ňancchor (gñan cchor)
 Ňangčhu (ňang/mjang čhu)
 Ňänngag (šñan ngag)
 Ňašur (ña šur)
 Ngabö Lozang (rnga bod blo bzang)
 Ngagrim čhenpo (sngags rim čen po)
 ngapa (lga pa)
 Ngapa-čhenpo (lga pa čen po)
 Ngaphöpa (nga phod pa)
 Ngari (mnga' ris)
 Ngawang Čhökjigjamccho (ngag dbang čhos kji rgja mccho)
 Ngawang Ješegjamccho (ngag dbang je šes rgja mccho)
 Ngawang Lozangčödän (ngag dbang blo bzang čhos ldan)
 Ngawang Lozangjamccho (ngag dbang blo bzang rgja mccho)
 Ngawang Thinlälhündub (ngag dbang 'phrin las lhun grub)
 Ngawangcöndü (ngag dbang brcon 'grus)
 Ngawangčödän (ngag dbang čhos ldan)
 Ngawangdargjä (ngag dbang dar rgjas)
 Ňimagjalčchän (ñi ma rgjal mcchan)
 Ňingma (rñing ma)
 Ňingmapa (rñing ma pa)
 Norburinčhen (nor bu rin čen)

P

Pagsam džönzang (dpag bsam ldžon bzang)
 Päkardzin (pad dkar 'dzin)
 Paldänješe (dpal ldan je šes)
 Paldžor (dpal 'bjor)
 pančhenlama (pan čen bla ma)
 Pari (dpa' ri/ris)
 Patulčän (dpa' rtul čan)
 phodang (pho brang)
 Pholha (pho lha)
 Pholha-wang (pho lha wang)
 Pholhanä (pho lha nas)
 Pholhawa (pho lha ba)
 phowa ('pho ba)
 Phumdo (phu mdo)
 Phüncchognamgjal (phun cchogs rnam rgjal)
 phur (phur)

Phurccha-gampa Čhödordže (*phur ccha sgam pa čhos rdo rdže*)
Potala (*po ta la*)

R

rabčhung (*rab bjung*)
rabdžampa (*rab 'bjams pa*)
Radeng (*rwa sgreng*)
Ralpačän (*ral pa čan*)
Rawaphugpoče (*ra ba phug po če*)
Rirab (*ri rab*)
Rolpädordže (*rol pa'i rdo rdže*)

S

Sadam (*sa dam*)
Sakja (*sa skja*)
sakjong (*sa skjong*)
Samdubgjamccho (*bsam 'grub rgja mccho*)
Samjä (*bsam jas*)
Samtänling (*bsam gtan gling*)
Sanggjä (*sangs rgjas*)
Sanggjägjamccho (*sangs rgjas rgja mccho*)
Sanggjampa (*sangs rgjam pa*)
Semñi (*sem ñi*)?
sengthi (*seng khri*)
Sera (*se ra*)
Seri (*se ri*)
Sogjul (*sog jul*)
Sönamčhönphel (*bsod nams čhos 'phel*)
Sönamdordže (*bsod nams rdo rdže*)
Sönamgalpo (*bsod nams rgjal po*)
Sönamgjamccho (*bsod nams rgja mccho*)
Sönamtobjä (*bsod nams stobs rgjas*)
Songcängampo (*srong bcan sgam po*)
sorig (*gso rig*)
Sorig gjüži (*gso rig rgjud bži*)
Sumpa (*sum pa*)
Sumpa-khänčhen (*sum pa mkhan čhen*)
Sumpa-khänpo (*sum pa mkhan po*)
sumtag (*sum rtags*)
sungbum (*gsung 'bum*)

Š

Šädubling (*bšad grub gling*)
Šang (*šangs*)
Šangčhu (*šangs čhu*)
Šehor (*gše hor*)
Šerab ñingpo (*šes rab sñing po*)
Šerabgjamccho (*šes rab rgja mccho*)
Šingdže-čhögjal (*gšin rdže čhos rgjal*)
Šugšapätong (*šug ša pad stong*)

T

tačä (*rta dpjad*)
Tagce (*stag rce*)
Tagcedzong (*stag rce rdzong*)
Tagcepa (*stag rce pa*)
Tagccher (*stag ccher*)
Tagccher-rinpoče (*stag ccher rin po če*)
Taglung (*stag lung*)
Tagnago'usi (*stag sna go'u si*)
Tamdin (*rta mgrin*)
tändzinčhögjal (*bstan 'dzin čhos rgjal*)

Tändzingjamccho (*bstan 'dzin rgja mccho*)
Tandžur (*bstan 'gjur*)
Tänkjongwangpo (*bstan skjong dbang po*)
Tänpädönme (*bstan pa'i sgron me*)
Taši-bäthür (*bkra šis pwa thur*)
Taši-bätürwang (*bkra šis pwa thur wang*)
Tašičhönphel (*bkra šis čhos 'phel*)
Tašigjalpo (*bkra šis rgjal po*)
Tašikhjil (*bkra šis 'khjil*)
Tašilhünpo (*bkra šis lhun po*)
Tašipal (*bkra šis dpal*)
Tašizilnön (*bkra šis zil gnon*)
terma (*gter ma*)
Thanglha (*thang lha*)
thikor-čusum (*khri skor bču gsum*)
thimzung (*khrims zung*)
Thitamarčän (*khri rta dmar čan*)
Thobčhi (*thob čhi*)
Tholi (*tho li*)
Thubčhenling (*thub čhen gling*)
Thubtän Džigmenorbu (*thub bstan 'džigs med nor bu*)
Thugü-džajisang (*thu gwus dže'i sang*)
Thukwan (*thu'u kwan*)
Thusa-lagčhi (*thu sa lag čhi*)?
Tölung (*stod lung*)
tongpañi (*stong pa ñid*)
Tönpäñima (*bstan pa'i ñi ma*)
tulku (*sprul sku*)

U/Ü

Ü (*dbus*)
Ücang (*dbus gcang*)
uma (*dbu ma*)
Urgjän (*u rgjan*)

V

Vaidúrja serpä melong (*bai dwu rja ser po'i me long*)

W

Wangčhenpalbar (*dbang čhen dpal 'bar*)

Ž

Žamar (*žwa dmar*)
Žaser (*žwa ser*)
Žikace (*gžis ka rce*)
Žise (*ži se*)
žulän (*žu lan*)

AUTOR

Kolmaš, Josef (6. 8. 1933, Těmice u Hodonína), český sinolog a tibetolog, sociokulturní antropolog, překladatel. Emeritní ředitel Orientálního ústavu Akademie věd České republiky v Praze (1994–2002) a emeritní profesor Masarykovy univerzity v Brně. Po gymnazijních studiích na Velehradě a v Kyjově (1945–1952) absolvoval v letech 1952 až 1957 obory čínština a dějiny Dálného východu na Filologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v letech 1957 až 1959 tibetský jazyk a literaturu na Ústředním národnostním ústavu v Pekingu. Od roku 1959 do roku 2003 působil v Orientálním ústavu, kde v letech 1961–1964 absolvoval interní vědeckou aspiranturu v oboru tibetanistiky. Působil jako Visiting Lecturer na Australian National University v Canbeře (1966), byl profesorem tibetštiny na Státní jazykové škole v Praze (1975–1994); v roce 1997 se habilitoval v oboru antropologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně (*Antropologické struktury země vnitřní Asie a jejich místo v současném světě. Fenomén sociokulturního přenosu*), v roce 2003 byl jmenován profesorem antropologie na Masarykově univerzitě v Brně. V letech 1994–2003 byl členem redakčních rad *Archivu orientálního* a *Nového Orientu*. Je členem International Association for Tibetan Studies (1979), European Association of Chinese Studies (1990). V letech 1993–2001 byl členem Vědecké rady Akademie věd České republiky v Praze. Od roku 1998 je členem ediční rady Edice Scientiae Nadace Universitas Masarykiana v Brně, od roku 2003 členem Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, od roku 2004 je členem redakční rady časopisu *Univerzitní noviny* (Brno). V odborné práci se zabývá sociokulturní antropologií a politickými a kulturními dějinami Číny a Tibetu, tibetskou historiografií, klasickou tibetskou a čínskou literaturou, tibetským buddhismem a bibliografií tibetského a tibetologického písemnictví. Překládá z čínštiny, tibetštiny a některých evropských jazyků. Publikoval u nás i v zahraničí řadu vědeckých knih, překladů a odborných statí, mimo jiné *Bibliography of Sino-Tibetan Languages* [Bibliografie sino-tibetských jazyků], sv. 2 (Wiesbaden 1963, spoluvydavatel); *Tibet and Imperial China: A Survey of Sino-Tibetan Relations up to the End of the Manchu Dynasty in 1912* [Tibet a císařská Čína: Výzkum sino-tibetských vztahů do konce mandžuské dynastie v roce 1912] (Canberra 1967); *A Genealogy of the Kings of Derge (Sde-dge'i rgyal-rabs)* [Genealogie králů Derge] (Prague 1968); *Tibetan Manuscripts and Blockprints in the Library of the Oriental Institute Prague* [Tibetské rukopisy a tisky v knihovně Orientálního ústavu v Praze] (Prague 1969); *Prague Collection of Tibetan Prints from Derge, I–III* [Pražská sbírka tibetských tisků z Derge] (Wiesbaden – Prague 1971–1996); *Mezinárodní konference o otázkách statutu a hranic Tibetu (Simla, 1913–1914)* (Praha 1975); *Tibetan Books and Newspapers (Chinese Collection) with Bibliographical Notes* [Tibetské knihy a noviny /čínská kolekce/ s bibliografickými poznámkami] (Wiesbaden – Prague 1978); *The Iconography of the Derge Kanjur and Tanjur* [Ikoniografie dergeského Kandžuru a Tandžuru] (New Delhi 1978, 2002); *ABC cestovatelů, mořeplavců, objevitelů* (Praha 1979, ve spolupráci s Ivanem Hrbkem); *Ferdinand Stoliczka (1838–1874): The Life and Work of the Czech Explorer in India and High Asia* [Ferdinand Stoliczka /1838–1874/: Život a dílo českého badatele v Indii a Střední Asii] (Wien 1982); *Chinese Studies on Tibetan Culture* [Čínské výzkumy tibetské kultury] (New Delhi 1983); *The Ambans and Assistant Ambans of Tibet (A Chronological Study)* [Ambanové a zástupci ambanů v Tibetu /Chronologická studie/] (Prague 1994); *Buddhistická svatá písma. Šestnáct arhatů* (Praha 1995); *Svět tibetského buddhismu* (Praha 1996, spoluautor); *Vzpomínka na Tibet / Recalling Tibet* (Prague: Práh, 1997, spoluautor); *Tibet: Dějiny a duchovní kultura* (Praha 2004); *Suma tibetského písemnictví* (Praha 2004); *Slovník tibetské literatury* (Praha 2010); *Stručná historie*

států – Tibet (Praha 2011). Pro edici Panoráma biologické a sociokulturní antropologie napsal 11. svazek *Tibet z antropologické perspektivy* (2002), 12. svazek *Smrt a pohřbívání u Tibeťanů* (2003), 16. svazek *První Evropané ve Lhasě (1661) (Kircherovo résumé Grueberovy cestovní zprávy. Latinský text a český překlad)* (2003) a 21. svazek (s Jaroslavem Malinou) *Čína z antropologické perspektivy* (2005). Autorsky se podílel na projektu *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy, 1: „Celý svět“ kromě euroamerické civilizace* (2007). Překlady z čínštiny: Po Tü-i, *Drak z černé tůně* (Praha 1958, 1964, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); Fa-sien, *Zápisky o buddhistických zemích* (Praha 1972, 1995); Po Tü-i, *Datlovník v meruňkovém sadu* (Praha 1996, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); Süan-cang, *Zápisky o západních krajinách za Velkých Tchangů* (Praha 2002). Překlady z tibetštiny: *Bajka o ptáčích a opicích* (Praha 1965); *Černý mrak v bílém. Tibetská lidová poezie* (Praha 1976, Ostrava 2000, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); *Tibet, v knize Prameny života. Obraz člověka a světa ve starých kulturách* (Praha 1982, s novým názvem *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*, Praha 1997); Sakja-pandita, *Pokladnice moudrých rčení* (Praha 1984, 1988, v básnické spolupráci s J. Štroblovou); *Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol. Vysvobození v bardu skrze naslouchání* (Praha 1991, 1995, 1998, 2001, 2004; též ve slovenském překladu, *Tibetská kniha mrtvých, Jádru transcendentální moudrosti* (Praha 1992); *Nangsa Öbum. Mysterium o životě a zmrtnýchstání krásné paní Nangsy* (Praha 1993); Sönam Gjalchän, *Zrcadlo králů. Tibetská kronika 14. století* (Praha 1998). Překlady z ruštiny: Čína. *Čínský jazyk* (Praha 1957, spolupřekladatel); G. C. Cybikov, *Cesta k posvátným místům Tibetu* (Praha 1987, 2001). Překlady z angličtiny: XIV. dalajlama, *O Tibetu a tibetském buddhismu* (Praha 1992, spolupřekladatel); *Svoboda v exilu. Autobiografie 14. dalajlamy* (Praha 1992, 2011); Roy Willis, *Mytologie světa. Ilustrovaný průvodce* (Praha 1997, spolupřekladatel); W. D. Žagabpa, *Dějiny Tibetu* (Praha 2000); Tarthang Tulku, *Starověký Tibet* (Praha 2006). Překlady z latiny a francouzštiny: Karel Slavíček, *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři (1716–1735)*, Praha 1995 (překlad do čínštiny, Čung-kuo laj-sin [Listy z Číny], Čeng-čou 2002). Překlady z němčiny: *Lexikon východní moudrosti. Buddhismus, hinduismus, taoismus, zen* (Praha – Olomouc 1996, spolupřekladatel). Odborný editor cestopisných a jiných knih o Tibetu, autor odborných úprav, předmluv, doslovů, poznámek apod.: Arnošt Černík, *Trůny bohů. K nebetyčným štítům Himálaje* (Praha 1964, 1972); Láma Yongden [Lama Jongdän] a Alexandra David-Néelová, *Mipam, lama s Paterou moudrostí* (Praha 1969, 1990, Kutná Hora 2000); Evariste-Régis Huc, *Cesta do Lhasy* (Praha 1971, s novým názvem *Putování Tibetem L. P. 1845–1846*, Praha 2002); Heinrich Harrer, *Sedm let v Tibetu: Můj život na dvoře dalajlamy* (Praha 1972, 1998); Ippolito Desideri, *Cesta do Tibetu* (Praha 1976, 2001); W. Y. Evans-Wentz, *Milaräpa. Velký tibetský jógin* (Praha 1996); Helmut Uhlig, *Tibet. Tajemná země na střeše světa* (Praha 2002); Patrick French, *Tibet, Tibet. Historie ztracené země* (Praha 2004); Fosco Maraini, *Skrytý Tibet* (Praha 2005). Josef Kolmaš je držitelem medaile Kőrösi Csoma Sándora (Budapest, 1984), Zlaté plakety Františka Palackého (Akademie věd ČR, 1993), několika nakladatelských cen ad. K 70. narozeninám mu byl věnován sborník *Studia Sinica et Tibetica* (Dedicated to Josef Kolmaš to His 70th Birthday). *Archiv orientální*, roč. 71, 2003, č. 3, s. 245–489. A dále Martin Slobodník (2003): *Vedecská dráha na pomezí sinica a tibetica – k životnému jubileu profesora Josefa Kolmaša. Studia Orientalia Slovaca*, 2, s. 23–27 (Bratislava).

Kontakt: Prof. PhDr. Josef Kolmaš, DrSc., Čihákova 30, 190 00 Praha 9, telefon: 284 823 782.